

IKÄÄNTYMINEN ULKOMAILLA
Suomalaiset Espanjan Aurinkorannikolla

Galina Säyppö
Opinnäytetyö, syksy 2008
Diakonia-ammattikorkeakoulu,
Diak Etelä, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaali- ja kasvatusalan suuntau-
tumisvaihtoehto
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Säyppö, Galina. Ikääntyminen ulkomailla. Suomalaiset Espanjan Aurinkorannikolla. Helsinki, syksy 2008, 68 s.

Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diak Etelä, Helsinki. Sosiaalialan koulutusohjelma, sosiaali- ja kasvatusalan suuntautumisvaihtoehto, sosionomi (AMK).

Tämä opinnäytetyö on tutkimus, jonka tarkoituksena oli kartoittaa Espanjan Aurinkorannikon ikääntyvien suomalaisten psykososiaalista toimintakykyä, vanhenemisen kokemista, tulevaisuudenodotuksia ja -pelkoja sekä sitä, onko kolmannen iän pidentäminen mahdollista etelään, tässä tutkimuksessa Espanjaan, muuttamalla.

Tutkimus oli kvalitatiivinen, ja aineisto kerättiin avoimilla, strukturoimattomilla, äänite-tyillä syvähaastatteluilla niihin liittyvine muistiinpanoineen vuonna 2007 Costa del Solilla Espanjassa. Haastattelut tehtiin Asociación Finlandesa Costa Del Sol -järjestön päivätoimintatiloissa Torremolinoksessa, Fuengirolan perhekoti Helenassa ja muissa paikoissa Aurinkorannikolla. Tutkimuksen pääkohteena oli seitsemän 65–81-vuotiasta suomalaista. Jotkut heistä asuvat kausisiirtolaisina talvet Espanjassa, kesät Suomessa, jotkut asuvat Espanjassa pysyvästi ja ympärivuotisesti.

Tutkimus osoitti, että suurimmalla osalla kaikista haastatelluista ja kaikilla päähaastatelluista on hyvä psykososiaalinen toimintakyky ja että he ovat hyvin omatoimisia sekä suhteellisesti ikäisiään Suomessa asuvia paremmassa fyysisessä kunnossa. Suomalaiset ovat sopeutuneet hyvin Espanjaan, mutta eivät integroituneet Espanjan kulttuuriin. Suomalaisjärjestöjen toiminnat ja tapahtumat ovat tärkeä osa suomalaisten elämää Aurinkorannikolla. Harrastustoiminnan moninaisuus mahdollistaa sosiaalisten suhteiden ja verkostojen synnyn ja niiden ylläpitämisen sekä tukee yhdessä suotuisan ilmaston kanssa kolmannen iän terveyttä ja onnellisuutta. Kaikki tämä yhdessä näyttää mahdollistavan kolmannen iän pidentämisen, kunhan tietyt perusedellytykset täyttyvät.

Kun tutkimuksessa tarkasteltiin ikääntyvien suomalaisten tulevaisuudentoiveita ja -pelkoja Espanjan ”pikku-Suomessa”, kävi ilmi, että kolmatta ikäänsä Costa del Solilla elävät suomalaiset suhtautuvat tulevaisuuteen pääsääntöisesti melko luottavaisesti ja murehtimatta. Vanhuudesta, neljänneestä iästä, puhuttaessa jotkut kertoivat haluavansa muuttaa ”joskus myöhemmin” takaisin Suomeen, jotkut haluavansa asua Espanjassa elämänsä loppuun asti.

Tutkimustuloksia voidaan käyttää, ja suositellaan käytettäväksi, myös Suomessa kolmannen ikänsä viettävien seniorien fyysisessä ja psyykkisessä kuntouttamisessa sekä heidän psykososiaalisen toimintakykynsä ylläpitämisessä ja kohentamisessa ja lisäksi nuorempien ikäluokkien valistamisessa.

Asiasanat: ikääntyminen, integraatio, kolmas ikä, kausisiirtolaisuus, psykososiaalinen toimintakyky, sopeutuminen, sosiaalinen verkosto, syvähaastattelu

ABSTRACT

Säyppö, Galina

Aging Abroad. Finns in Costa del Sol.

68 p. Language: Finnish. Helsinki, Autumn 2008.

Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services, Option in Social Welfare and Education. Degree: Bachelor of Social Services.

My thesis aimed to map the psychosocial capabilities, experiences of aging and expectations and fears of future of elderly Finns in Costa Del Sol and whether extending of third age is possible through moving to Spain.

The research was qualitative and the research material was collected by unstructured recorded profound interviews with associated written notes in the year 2007 in Costa del Sol, Spain. The interviews were carried out in the daytime activity premises of Asociación Finlandesa Costa Del Sol in Torremolinos, in the Family Home "Helena", Fuengirola, and in other places in Costa Del Sol. The main subjects were seven Finns from 65 to 81 of age. Some of them were seasonal immigrants spending winters in Spain and summers in Finland, some were living in Spain permanently. The method of analysis used was analysis of contents.

The research showed that most of all the persons interviewed and everyone of the seven main subjects had good psychosocial capabilities. They were very active and independent and relatively in better physical condition than people of the same age class in Finland. Finns seemed adapted well to Spain but not integrated into Spanish culture. The activities and social events of Finnish organisations formed an important part of life of Finns in Costa del Sol. The diversity and variety of hobby activities made it possible for Finns to develop and maintain social relationships and networks and, together with the gentle climate, support health and happiness of third age. All this seems to make extending of third age possible, as long as certain basic preconditions are fulfilled.

When the expectations and fears of future of the aging Finns were examined, it was discovered that Finns living their third age in Costa del Sol looked mainly fairly trusting and without anxiety upon the future. When oldness, the fourth age, was spoken about, some told they wanted to move "sometimes later" back to Finland, some stated they wanted to live in Spain till the end of their lives.

The results of this research could be used in Finland in physical and psychic rehabilitation of also pensioners who spend their third age in Finland and to maintain and improve their psychosocial capabilities, and to educate younger people to plan their future third age cleverly and in good time.

Keywords: adaptation, aging, profound interview, integration, psychosocial capability, seasonal immigration, social network, third age

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 IKÄÄNTYMINEN	8
2.1 Ikääntymisen ilmiö.....	8
2.2 Vanhuus	9
2.3 Psykososiaalinen toimintakyky.....	11
2.4 Kolmas ikä	13
3 MAAHANMUUTTAJANA ESPANJASSA.....	20
3.1 Espanja ja Costa del Sol.....	20
3.2 Suomalaiset Espanjan-matkailijoina	20
3.3 Los Pacos, suomalaisen Espanjan-matkailun kehto.....	22
3.4 Aikaisempien tutkimusten anti.....	24
3.5 Maahanmuuttajien neljä sopeutumisryhmää.....	27
3.6 Suomalaiset asukkaina Espanjassa.....	28
3.6.1 Kausisiirtolaisuus	28
3.6.2 Utopiaa?	30
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	32
4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset.....	32
4.2 Aineiston hankinta ja tutkimusympäristö	32
4.4 Tutkimusaineisto	35
4.4.1 Aineiston keruu	35
4.4.2 Aineiston analyysi.....	37
4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	38
5 TUTKIMUSTULOKSET	41
5.1 Haastattelut.....	41
5.1.1 Aune	42
5.1.2 Juhani	44
5.1.3 Leena	46
5.1.4 Marjatta	47
5.1.5 Hilikka ja Esa	49
5.1.6 Anneli.....	50

5.2 Tulokset.....	51
5.2.1 Psykososiaalinen toimintakyky ja vanhenemisen kokeminen	52
5.2.2 Tulevaisuudentoiveet ja -pelot	53
5.2.3 Kolmannen iän pidentäminen	54
6 ILMIÖITÄ JA ELÄMÄÄ AURINKORANNIKOLLA	56
7 POHDINTA	62
LÄHTEET	66

1 JOHDANTO

Maailman kehittyneiden maiden väestön nopea ikääntyminen on kokonaisuutena suuri ja paljon tutkittu ilmiö. Minua on kiinnostanut pitkään erityisesti ulkomailla ikääntyminen. Kun kävin pelkkänä turistina monissa maissa etelässä, huomasin, että ikäihmiset olivat onnellisemman näköisiä näissä etelän maissa kuin heidän ikätoverinsa kotimaassani. Oliko tämä sattumaa, kenties vain jonkinlainen minun oman havaitsemiskykyni objektiivisuuteen vaikuttanut lomailmiö vai jotain syvempää?

Halusin alkaa tutkia, onko muiden maiden kansalaisten mahdollista jopa pidentää omaa elämänsä tai ainakin parantaa seniorina elämisen laatua muuttamalla pohjoisesta toiseen, eteläiseen maahan. Niinpä päätin jo opintojeni alkuvaiheissa Diakonia-ammattikorkeakoulussa, että opinnäytetyöni aihe on ikääntyminen ulkomailla.

Tutustuin tutkimuskirjallisuuden kautta opiskelun yhteydessä myös kolmannen iän käsitteeseen. Käsite on Suomessa käytössä lähinnä tutkimuskielessä, kun taas Keski-Euroopassa kolmas ikä on vakiintunut myös jokapäiväiseen kielenkäyttöön kolmannen iän yliopistojen myötä. Myös Ranskassa ja Espanjassa sanaparia käytetään yleisesti esimerkiksi tiedotusvälineissä. Kiinnostuin aiheesta yleisen vanhenemisen lisäksi ja halusin tutkia tarkemmin, onko nimenomaan kolmatta ikää mahdollista pidentää tai voiko vähintäänkin sen laatua parantaa etelään muuttamalla. Näin tutkimus rajautui melko voimakkaasti kolmatta ikää käsitteleväksi.

Välimeren ilmastoa on pitkään pidetty suotuisana ihmisen terveydelle. Yksi tärkeä tekijä on esimerkiksi se, että ilmanpaine ei vaihtele, vaan alueella vallitsee jatkuva korkeapaine. Tämän on todettu mm. alentavan verenpainetta ja sydämen lyöntitiheyttä. Lisäksi auringon säteily vaikuttaa keskushermostoon. Valo ja lämpö voivat lievittää kipuja ja tuoda hyvinolontunteen. (Helppikangas & Hiltunen 1992, 69.)

Suikki-Honkasen kuvaa (1996, 51), kuinka Espanjan ilmaston on todettu helpottavan esimerkiksi astmaatikkojen, sydän- ja verisuonitauteja sairastavien ja diabeetikkojen oloa. Auringolla on parantava vaikutus moniin ihosairauksiin, kuten psoriaasikseen. Monet saavat helpotusta myös reumaan, migreeniin tai nivelten kulumakipuihin. Jotkut

pystyvät vähentämään huomattavasti lääkitystään tai olemaan jopa kokonaan ilman sitä. Lisäksi hyvä ilmasto mahdollistaa liikkumisen ulkona ympäri vuoden, kun Suomessa monien liikkumista rajoittaa talven liukkaus tai, varsinkin astmaatikoilla, pakkas.

Pääsin syksyn 2007 Erasmus-opiskelijaksi ja harjoittelijaksi Espanjaan. Arvostin tätä, koska, ensinnäkin, minulla oli mahdollisuus opiskella espanjan kieltä Málagan yliopistossa, ja kieltenopiskeluhan tekee elämän aina paljon rikkaammaksi, ja, toiseksi, sain tutustua syvemmin Espanjan kulttuuriin ja historiaan sekä, kolmanneksi, tämä oli hieno mahdollisuus perehtyä monikulttuurisuuteen käytännössä. Minulla oli upea tilaisuus tutustua suomalaisen vähemmistön asemaan Espanjassa, tutkia heidän elämäänsä sekä työskennellä heidän kanssaan ja auttaa heitä. Oli uskomaton kokemus päästä ”desantiksi” toiseen kulttuuriin kolmeksi kuukaudeksi. Mutta tärkeintä oli luonnollisesti se, että pääsin tutkimaan juuri niitä ilmiöitä, joista olin koko ajan ollut kiinnostunut – ikääntymistä ulkomailla ja kolmannen iän pidentämisen mahdollisuuksia.

Koska olen vähitellen ikääntyvä venäläistaustainen maahanmuuttaja Suomessa, ja koska ikääntyminen itse ja ikääntyminen ulkomailla ovat hyvin mielenkiintoisia ilmiöitä, on tutkimukseni aihepiiri koskettava minulle sekä ihmisenä henkilökohtaisesti että ammatillisesti vanhustyöhön – ja erityisesti monikulttuuriseen vanhustyöhön – valmistuvalle sosionomille.

Tarkastelen tässä työssä Costa del Solilla asuvien ikääntyvien suomalaisten toimintakykyä ja elämäniloa sekä kolmannen iän pidentämisen mahdollisuuksia. Mielenkiinnon kohteina ovat sopeutuminen uuteen kulttuuriin, psykososiaalinen toimintakyky ja ikääntyvien tulevaisuudenodotukset.

Kartoittamalla ulkomailla ikääntymisen hyviä ja huonoja puolia saadaan kuva siitä, mitä voitaisiin mahdollisesti tehdä jossain muussa maassa, tässä tapauksessa Espanjassa, ikääntyvien elinolojen ja elämänlaadun parantamiseksi sekä mitä ikääntyvien alkuperäinen kotimaa voisi toisaalta oppia niistä asioista, jotka on joko hoidettu kotimaata paremmin eläkeläisten ”siirtomaassa” tai jotka ovat eri tavalla ja eri syistä mahdollisia siellä.

2 IKÄÄNTYMINEN

2.1 Ikääntymisen ilmiö

Työterveyslaitos määrittelee ikääntymisen koruttomasti syntymästä alkavaksi ja kuolemaan päättyväksi.

Ikääntymiselle ei ole löydetty yksittäistä syytä tai mekanismia, vaan ainoastaan hyviä ehdokkaita. On ehdotettu – ja monet tutkijat ovat samaa mieltä – että vapaat radikaalit ja happiradikaalit eli hengityksemme sivutuotteet vahingoittavat soluja ja edistävät vanhenemista. Tutkijat eivät kuitenkaan tiedä kuinka suuri vaikutus vapailla radikaaleilla on kuolemaamme ja miten ne vaikuttavat elämäämme. Toinen oletettu vanhenemistä aiheuttava kemiallinen reaktio on glukoosin ja proteiinien välinen ”ruskettumisreaktio”. Sama muuttumisreaktio tapahtuu, kun paahdamme leipäpalaa. Soluelämässä ruskettumisreaktio muuttaa ja vahingoittaa proteiinien toimintaa ja geenien esiintymistä. Kolmas oletettu syy vanhenemiseen on solujemme jakautumiskyvyn menetys, joka heikentää muun muassa immuunijärjestelmäämme. Saattaa myös olla, että vanhenemisprosessi on ohjelmoitu etukäteen perimässämme, muttemme kuitenkaan vielä tiedä miten tämä tarkalleen tapahtuu. (Bionet i.a.)

Vanhenemisen on määritelty olevan ajan myötä tapahtuvaa kehon rakenteiden ja toimintojen muuttumista ja sen seurauksena ilmenevää biologisten, sosiaalisten ja behavioraalisten kapasiteettien heikentymistä. Kyseessä on laaja-alainen ilmiö, jossa iän lisääntymisen myötä etenevät toimintojen muutokset voivat ilmentää lisääntymistä, vähenemistä tai samana pysymistä. (Ranta 2004, 11.)

Puhummeko kalenteri-ikästä, biologisesta iästä vai psykologisesta iästä? Kaikki ihmiset ikääntyvät samalla kronologisella vauhdilla, mutta biologisesti ja psykologisesti me vanhenemme eri tavoin ja eri nopeudella. Ajalla mitattavan ikääntymisen lisäksi vanhenemiseen vaikuttavat muun muassa perimä, elintavat, sairaudet, ympäristö ja työ. Ihminen voi olla biologisesti useita vuosia nuorempi tai vanhempi kuin kalenteri-ikästä voisi päätellä. Ikääntymisen psykologiaa koskevat tutkimukset kertovat puolestaan, että koemme itsemme yleensä useita vuosia nuoremmiksi kuin olemme. Yhteistä kaikille iän

tarkastelutavoille on kuitenkin se, että yksilölliset eroavaisuudet kasvavat merkittävästi iän myötä. (Työterveyslaitos 2007.)

Sekä fyysisen että psykososiaalisen toimintakyvyn ja itsenäisen selviytymisen ylläpitäminen on tärkeää kaikille ikääntyville missä maassa tahansa. Sillä on suuri merkitys yksilön omalle hyvinvoinnille ja se on myös merkittävä sosiaalitaloudellinen asia yhteiskunnalle.

Oman vanhenemisen hyväksymisen ja siihen sopeutumisen hyväksi on tehtävä todellista työtä. Muutoin saattaa käydä niin, että vanheneminen alkaa ohjata elämää. (Tudor-Sandahl 1999, 71.)

Ikääntymisen biologisia, psykologisia ja sosiaalisia taustatekijöitä ei ole helppo selkeästi erottaa toisistaan. Niiden painoarvo vaihtelee yksilöstä toiseen varsin paljon, mutta kaikki ne ovat mukana vaikuttamassa vanhenevan ihmisen elämän kokonaistilanteessa. Yksilölliset erot on kuitenkin tärkeätä aina nähdä ja sen vuoksi on helposti harhaanjohdettava ja jopa leimaavaa puhua vanhuksista kollektiivisesti. Samasta syystä johtuen ja huolimatta vanhuuden monista yhteisistä piirteistä vanhuksia ei saa nähdä olosuhteittensa, luonteenominaisuuksiensa tai tarpeittensa kannalta katsoen yhtenäisenä massana. (Isohanni, Tienari & Achté 1993, 23.)

2.2 Vanhuus

Eläkeläisten absoluuttinen lukumäärä on nousemassa. Yhä useampi saavuttaa eläkeiän, ja eläkeiän saavuttaneilla on keskimäärin yhä useampia elinvuosia edessään. Vanhuus käsitteenä ei ole yksiselitteisesti määriteltävissä, mutta yleensä vanhuuden alkamisajan kohdaksi on tilastollisesti ja sosiopoliittisesti määritelty 65 vuotta eli kansaneläkeraja. Tämä kronologinen ikäraja ei kuitenkaan sinänsä kerro mitään henkilön toimintakyvystä. Vanheneminen, sairaudet ja ympäristötekijät muuttavat toimintakykyisyyttä erittäin yksilöllisesti, jopa niin, että ihmiset ikääntyessään tulevat yhä erilaisemmiksi. Biologiset tekijät ovat tietenkin tärkeitä asettaessaan rajoja yksilön suorituskyvyille, mutta vanheneminen liittyy myös ympäröivän yhteiskunnan arvoihin, rakenteeseen ja kulttuuriin. Sosiaaliset tekijät määrittävät viime kädessä biologista vanhenemista. Kronologinen ikä

eläkeikä on normatiivisen pakon sanelema asia, josta yhteiskunnassa on sovittu. (Suikki-Honkanen 1996, 10.)

Vanhuuden määrittelyä on pyritty luomaan uusia ikäryhmiä, joissa näkyisi tarkemmin ikääntymisen mukanaan tuomat muutokset. Erään ikäryhmittelyn mukaan voidaan puhua esimerkiksi nuorista vanhoista ja vanhoista vanhoista, joita erottaisi 75 vuoden ikäraja. Toisen luokituksen mukaan ihmiselämä voidaan jakaa neljään eri kauden, jotka eivät niinkään perustu kronologiseen ikään vaan subjektiiviseen kokemukseen ja toimintakykyyn. Ensimmäinen kausi on riippuvuuden, sosialisoinnin, epäkypsyyden ja kasvatuksen aikaa. Toiseen vaiheeseen kuuluu riippumattomuus, kypsyys, vastuu, ansaitseminen ja säästäminen. Kolmatta kautta voi kuvata itsensä toteuttamisen ajaksi, kun sen sijaan neljättä kautta leimaa lopullinen riippuvaisuus, heikkeneminen ja kuolema. Ikääntymisen moniulotteisuuden ymmärtämiseksi on tärkeää erottaa kolmas ja neljäs kausi toisistaan. Kolmannen iän käsitteellä on pyritty esittämään vanhuus uudenaikaisena kokemuksena; ei enää vain heikkenemisen ja riippuvaisuuden kautena. Ns. kolmas ikä on vapauden aikaa, jolloin vihdoinkin on mahdollista toteuttaa itseään ja haaveitaan, jotka ennen jäivät taka-alalle velvollisuuksien takia. (Suikki-Honkanen 1996, 11.)

Ikääntymistä onkin alettu tarkastella erilaisten biologisten, psykologisten ja sosiaalisten muutosten prosessina, eikä enää yhdenmukaisena ja universaalisti toteutuvana ilmiönä. Paitsi terveydentila ja toimintakykyisyys, myös sukupuoli, yhteiskuntaluokka, rotu, kansallisuus ym. tekijät erottelevat eläkeläisiä aivan samoin kuin nuorempiakin. Eläkeläiset eivät välttämättä ole sen homogeenisempi ryhmä kuin muutkaan ikäryhmät. Eläkeläisten näkemiseen aiemmin erittäin homogeenisena ryhmänä vaikutti merkittävästi itse eläkesysteemin luominen. Ensimmäisten eläkeohjelmien luomisella toisen maailmansodan jälkeen pyrittiin parantamaan etenkin kaikkein köyhimpien vanhusten asemaa. Tehtäessä voimakasta propagandaa eläkkeiden tarpeellisuuden puolesta luotiin kuva eläkeläisistä kyvyttöminä ja avuttomina, ei-aktiivisina vanhuksina. Tällöin kiinnitettiin huomiota lähinnä palvelujen määrälliseen lisäämiseen, niiden laadullisen kehittämisen jäädessä taka-alalle. Muodostui uusi, edeltäjiään paremmin toimeentuleva, eläkettä nauttiva sukupolvi, jonka toiveet ja vaatimukset elämänlaatunsa paranemisesta kasvoivat. Vanhuspolitiikan kiinnostuksen kohteeksi nousi vanhusryhmä kokonaisuudessaan. Suomessa on 1980-luvun lopulta lähtien pyritty tuomaan esille positiivinen ja

aktiivinen vanhuuskäsite, sekä korostamaan yksilöllisyyden kunnioitusta. Nyky-yhteiskunnan yksilöllistyminen onkin luonut mm. vanhuksille joustavampia mahdollisuuksia päättää elämäntavoistaan. (Suikki-Honkanen 1996, 10.)

Niin kuin ihmisen psyykkisessä hyvinvoinnissa yleensä, on myös vanhuuden onnellisuudessa olennaista se, millainen on asianomaisen minäkäsitys, omanarvontunne, itsetunto. Itsetunnon myönteinen vahvuus liittyy luonnollisesti persoonallisuuden kasvuun ja kypsyyteen, mutta sitä edesauttavat tässä yhteydessä suuresti myös nykyhetken rakentavat ihmissuhteet. (Isohanni ym. 1993, 27.)

2.3 Psykososiaalinen toimintakyky

Klaudios Galenos (n. 130–201), joka oli antiikin kreikkalainen lääkäri, psykologi, koekellinen fysiologi ja kirjailija, on Viramon mukaan (1998, 12) jo noin vuonna 190 todennut varsin osuvasti, että ”ikäntyminen tuo mukanaan muutoksia yksilön sekä fyysiseen, psyykkiseen että sosiaaliseen toimintakykyyn”.

Ihmisten terveys ja toimintakykyisyys on koetuksella eri syistä ja eri tavoin eri aikakausina. Ei ole enää uutinen, että näiden ongelmien painopiste on muuttunut maatalousyhteiskunnan infektiotauti- ja ravitsemusongelmapainotteisuudesta ja teollisuusyhteiskunnan kroonisista fyysisistä sairauksista informaatio-jälkitekollisen yhteiskunnan psykososiaaliseen sairastavuuteen. (Talo 2001, 88.)

Yleisesti ottaen voidaan sanoa, että toimintakyky on ihmisen oma ominaisuus, ja sosiaalinen yhteisö ja ympäristö taas ovat konteksteja, joissa toimintakyky elää, kasvaa ja heikkenee. Psykososiaalinen toimintakyky on yleiseen terveyteen suhteessa oleva psyykinen ja fyysinen toiminnallinen tila. ’Psyko’ viittaa ihmisen toimijuuteen ja elämäntalouteen, ’sosiaali’ osallistumiseen ja aktiivisuuteen.

Psyykkisellä toimintakyvyllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa yksilön psyykkistä kykyä selviytyä tavallisista päivittäisistä toiminnoista ja yllättävistä tilanteista. Psyykkiseen toimintakykyyn kuuluvat älylliset toiminnot (esimerkiksi oppiminen ja muistaminen) ja tunteisiin liittyvät toiminnot (esimerkiksi onnellisuus, ahdistuneisuus ja tyytyväisyys

elämään). Sosiaalisella toimintakyvyllä tarkoitan ihmisen kykyä tulla toimeen eri tilanteissa itsensä ja lähiympäristönsä kanssa sekä kykyä olla kaksisuuntaisessa vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Sosiaaliset kontaktit ja roolit kuuluvat sosiaaliseen toimintakykyyn.

Persoonallisuuden sanotaan vanhemmiten tulevan jäykemmäksi. Tämän ei tarvitse johtua iästä, vaan pikemminkin joustavan älykkyyden heikkenemisestä, mikä taas johtaa itseluottamuksen vähenemiseen. Ikääntyessään moni ihminen vähentää kaikkea osallistumistaan. Kun osallistuminen vähenee, ihminen muuttuu yhä enemmän sisäänpäin kääntyneeksi, koska sosiaalisuutta ylläpitävät voimat heikkenevät. Monet tapahtumat vaikuttavat mielialaan negatiivisesti. Usein joudutaan luopumaan monesta entisestä tärkeäksi koetusta asiasta, esimerkiksi läheisistä ja ystävistä. Sopeutuminen uuteen elämänvaiheeseen vaatii työskentelyä tunnetasolla. (Raitanen 1998, 9.)

Omien ajatusten ja tunteiden, kuten pettymysten, odotusten ja toiveiden, esille tuominen on tärkeää. Kuulluksi ja ymmärretyksi tuleminen, luottamuksellisuus ja keskustelu toisten kanssa auttavat sopeutumaan iän mukanaan tuomiin muutoksiin. Voidaan jopa sanoa, että elämän loppuun sisältyvät kaikista merkittävimmät ihmisenä olemisen kokemukset. (Raitanen 1998, 9.)

Ihmisellä on tarve tuntea itsensä tärkeäksi ja hyväksytyksi. Hellyyden saamisen ja antamisen tarve sekä sukupuolisen kanssakäymisen tarve eivät katoa ihmisen ikääntyessä. Luottamuksen ja turvallisuuden tarve, omanarvontunteen säilyttämisen tarve, itsenäisyyden, kunnioitetuksi tuleminen ja arvostuksen tarpeet kuuluvat kaikkiin ikäkausiin. Ihminen tarvitsee kokemuksia siitä, että on ainutlaatuinen muihin verrattuna. Jokaisen omakohtaista käsitystä elämästä on kunnioitettava. Inhimillisen kanssakäymisen perustana on itsensä ilmaisemisen tarve. Yhteydenpito ystäviin, tuttaviiin ja omaisiin ylläpitää sosiaalisia käyttäytymismalleja ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Elämysten puuttuminen tekee ikääntyvien elämästä yksitoikkoisen ja aiheuttaa masennusta. (Raitanen 1998, 9.)

Kaikenlainen liikunta ja fyysinen aktiivisuus vaikuttavat monella tavalla myönteisesti myös vanheneviin ihmisiin. Liikunta pidentää aktiivista elinaikaa, ehkäisee sairauksia, palauttaa sekä fyysistä että psyykkistä toimintakykyä sekä lisää psyykkistä hyvinvointia

ja sosiaalista osallistumista. Tutkimuksen alusta alkaen näytti siltä, että suomalaiset seniorit harrastavat Espanjassa enemmän – ja monipuolisemmin – liikuntaa kuin vastaavikäiset kansalaiset Suomessa. Psykososiaalisen toimintakyvyn korkealta näyttänyt taso Espanjassa ei siis ollut itsestään syntynyt, vaan pitkälti ihmisten oman aktiivisuuden ja suotuisien elinolosuhteiden (ilmasto) aikaansaannosta.

Kehittävä vaikutus kaikissa ikäkausissa on älyllisillä ja kulttuuriin liittyvillä harrastuksilla. Psykkisten kykyjen aktiivinen käyttäminen auttaa psyykkisen toimintakyvyn säilymistä myös sairastumisen yhteydessä. (Raitanen 1998, 10.)

Vanhuuden mukanaan tuomien kriisien onnistunut läpikäyminen ei merkitse passiivista tyytymistä välttämättömyyteen, vaan aktiivista ja luovaa sopeutumista. Eheys merkitsee oman elämänkaaren ymmärtämistä ja hyväksymistä. Oman eletyn elämän hyväksyminen ja ymmärtäminen sekä omien voimavarojen ja elämän rajallisuuden hyväksyminen auttavat sopeutumisessa. Ulkopuolisten antama psykososiaalinen tuki auttaa ikääntyvää kohtaamaan elämän mukanaan tuomia muutoksia, vaikeita asioita, turvattomuutta, kuolemanpelkoa ja luopumista. (Raitanen 1998, 10.)

Espanjassa haastattelemani ja tutkimani suomalaiset näyttivät olevan merkittävältä osin itse itsensä psykososiaalisia kuntouttajia. Psykososiaalisella kuntoutuksella tarkoitan tässä elämänhallinnan ylläpitämistä ja parantamista, siis passivoitumisen ehkäisyä. Mielikäs, stimuloiva toiminta ehkäisee ja parantaa depressiivisiä oireita. Suomalaisten fyysinen ja psyykinen aktiivisuus Espanjassa teki suuren vaikutuksen tutkijaan.

2.4 Kolmas ikä

Eläkeikään tulevien elinajan odote on pidentynyt usealla vuodella viime vuosikymmenien aikana. Vuotta 2000 koskevien tietojen mukaan 65 vuotta täyttävien miesten odotettavissa oleva elinaika oli 15,5 ja naisten 19,4 vuotta. Siinä vaiheessa kun 1940-luvun lopulla syntyneet suuret ikäluokat ehtivät tähän ikään, elinvuosia on odotettavissa vielä hieman enemmän. Eikä eläkeikäisten eliniän piteneminen ole merkinnyt vaivojen täyttämisen vanhuuden venymistä. Tutkimuksista päinvastoin ilmenee, että saadut lisäelin-

vuodet ovat suurimmaksi osaksi terveitä ja toimintakykyisiä vuosia. (Karisto 2002, 139.)

Länsimaissa me voimme ensi kertaa historiassa odottaa elävämme toimeliaina vähintään pari vuosikymmentä pitempään kuin ennen on ollut tavallista, ja pohjoismaalaisten keskimääräinen elinikä on maailman korkeimpia (Tudor-Sandahl 1999, 16). Ihmiset ovat työelämästä pois jäädessään entistä terveempiä, joten vireitä, huonokuntoista vanhuutta edeltäviä vuosia on odotettavissa yhä useammalle. Työelämästä pois jäämisen ja myöhäisen vanhuuden välille jäävästä ajasta on alettu puhua kolmantena elämänä tai kolmantena ikänä. (Muhonen & Ojala 2004, 10.)

Kuten Karistokin toteaa (2002, 138), kielelliset valinnat on jo tehty. Kolmas ikä on nykyään liian yleinen käsite, jotta sitä voitaisiin enää peukaloida. Suomessa siitä tosin puhutaan lähinnä vain tutkimuskielessä, mutta muualla EU-Euroopassa tilanne on toinen. Esimerkiksi Englannissa kolmas ikä esiintyy koulutuskäsitteenä: ei puhuta ikäihmisten vaan kolmannen iän yliopistosta. Samaten on Ranskassa ja Espanjassa, jossa kolmas ikä on tiedotusvälineissä taajaan esiintyvä, jokapäiväiseen kielenkäyttöön omaksuttu sana-pari.

Yksilötasolla kolmas ikä ei määrity kronologisen iän perusteella, vaan kyse on pikemminkin elämän kokemisesta. Käsitteen taustalla on ajatus ihmisen elämänsä nelijaosta. Ensimmäiseen ikään kuuluvat lapsuus ja nuoruus, jotka ovat sosialisointia, kasvatuksen ja koulutuksen aikaa. Toinen ikäkausi on ikäkausista pisin. Sille on tyypillistä, että työ lohkaisee suuren osan ajasta. Ikäkauden voidaan ajatella olevan uusintamisen aikaa, sillä sitä luonnehtivat erilaiset sosiaaliset vastuut, kuten perheen perustaminen ja ansiotyössä käyminen. Vaikka kolmannella ikäkaudella ei ole suoraa yhteyttä kronologiseen, sosiaaliseen tai biologiseen ikään, se tulee usein mahdolliseksi vasta, kun aletaan irrottautua työelämästä. Neljättä ikäkautta luonnehtivat puolestaan vanhuuden mukanaan tuoma heikkous ja riippuvuus toisista. Vasta neljännessä iässä onkin kyse perinteisesti vanhuutena pidetystä elämänvaiheesta. (Muhonen & Ojala 2004, 11.)

Kolmas ikä toimii siis nimittäjänä aikuisuuden ja vanhuuden väliin jäävälle elämänvaiheelle, jolloin omataan kaikki aikuisen oikeudet, mutta on vapauduttu sen keskeisestä velvoitteesta, työnteosta. Kolmannessa iässä korostuu toiselle iälle tyypillisenä pidetty

sosiaalinen toimijuus ja sitä kautta tapahtuva tavoitteenasettelu ja oman elämän hallinta. Itsensä toteuttamisen aikana kolmas ikä viittaa tulevaisuuteen ja mahdollisuuksiin. Tämä kolmannen iän malli pyrkii siirtämään ihmisen elämänkulun kulminaatiopistettä keski-ikästä myöhempään ikään ja asettaa näin kyseenalaiseksi länsimaissa vakiintuneen ajattelutavan työikäisyydestä ihmisen elämän keskeisimpänä ajanjaksona. (Muhonen & Ojala 2004, 11.)

Tämän päivän kolmannen iän edustajat ovat pioneereja. Ikääntyvän minän hyväksyminen – jopa iloiten – ja toisenlaisen, mutta ei silti sisällöltään mitenkään köyhemmän elämän omaksuminen on suuri haaste. (Tudor-Sandahl 1999, 16) Tudor-Sandahl kertoo edelleen (1999, 29), että valitettavasti psykologit ovat osoittaneet kovin vähän kiinnostusta kolmannen iän kehitystä kohtaan. Teorioita lapsuuden ja nuoruuden kehityksestä on runsaasti, samoin niistä käyttäytymismalleista, jotka ovat tavallisia keski-ikässä ja jotka erheellisesti niputetaan yhteen ja leimataan ”neljäkymppin kriisiksi”. Meillä on myös perusteellista tietoa vanhuudesta ja viimeisestä, kuolemaa edeltävästä vaiheesta, mutta harvat ovat kiinnostuneet kolmannen iän erikoislaadusta. Huomattakoon kuitenkin, että nämä edellä esitetyt Tudor-Sandahlin näkemykset kolmannen iän tutkimuksen vähäisyydestä ovat ”historiallista” tietoa vuoden 1999 tienoilta ja kertovat siten jo taakse jääneestä tilanteesta. Tämän kotimaassaan Ruotsissa hyvin tunnetun kirjailijan ja psykoterapeutin tilannekuvaus on kuitenkin mukana tässä tutkimuksessani alan kehitystä valottamassa. Tudor-Sandahlin ansiokkaan teoksen ilmestymisen jälkeen kolmannen iän tutkimus on lisääntynyt voimakkaasti, kuten esimerkiksi muut tässä työssä käyttämäni lähteet omilta osiltaan osoittavat.

Toistakaamme selvyuden vuoksi Kariston sanoin (2002, 138) vielä se ikäkausien nelijako, joka nykyään on käytössä sekä tutkimuksessa että enenevässä määrin myös yleisessä kielessä Suomessakin. Ensimmäisen iän muodostavat siis lapsuus ja nuoruus, se muista riippuvainen, mutta yleensä huoleton ikävaihe, jolloin leikitään ja käydään koulu. Toinen ikävaihe on erilaisten velvollisuuksien täyttämä työikä eli perheellistymisen, aikuisuuden ja keski-ikä aika. Kolmas ikä koittaa silloin, kun työelämä on jo takana. Se on nuorten eläkeläisten elämää, joka ei ole enää työn mutta kylläkin monien muiden toimintojen täyttämää. Neljäntenä ikävaiheena on varsinainen vanhuus, jolloin riippuvuus muista ihmisistä taas kasvaa ja autonomia kaventuu.

Kolmas ikä on hyödyllinen ja sikäli välttämätönkin käsite, että aikaisemmat ikäluokitukset eivät todellakaan jäsennä elämänkulkua tyydyttävästi. Keski-ian ja vanhuuden välissä on omaleimainen elämänvaihe, joka on tutkimuksellisesti kiinnostava ja joka tarvitsee oman nimen. Ehkä voisi sanoa kansallisesta historiastamme tuttua poliittista slogania mukaillen: ”Keski-ikäisiä he eivät enää ole, vanhuksiksi he eivät tahdo vielä tulla, olkoot siis kolmannessa iässä.” (Karisto 2002, 139.)

Kun koulun, työelämän ja eläkejärjestelmien tapaiset instituutiot ovat aikaisemmin ker-
toneet ihmisille, mitä missäkin iässä pitää tai saa tehdä, nyt on tapahtumassa elämänkulun deinstitutionalisoitumista eli instituutioiden vaikutusvoiman vähenemistä. Kyse on jälki- tai myöhäismoderniin aikaan liittyvistä muutoksista, eräänlaisesta elämäntavan väljyydestä, vapausasteiden kasvusta, kontingenssista. (Karisto 2002, 140.)

Syntyy kolmannelle iälle tyypillistä kulttuuria – millaista, sitä emme tietenkään vielä täsmälleen tiedä. Se on kuitenkin tiedossa, että tuota ikävaihetta ei voida lähestyä neljännän iän eli varsinaisen vanhuuden tutkimukselle tyypillisestä ongelmakeskeisestä näkökulmasta, vaan se vaatii tutkijoiltakin uudenlaista otetta. (Karisto 2002, 140.)

Timo Airaksinen on viitannut näihin muutoksiin sanomalla, että ”vanhuutta ei ole”. Hänen ajatuksensa on, että vanhuuden tilalle on tullut eräänlainen postmoderni ikäleikittely, jossa ihmiset kertaavat eri ikävaiheitaan: ovat lapsia jos lapsettaa, omaksuvat aikuisen asiallisuuden, silloin kun se tuntuu asianmukaiselta. Toisaalta Airaksinen kirjoittaa myös siitä, että vanhuus on vakava asia – onhan se ainoa ikävaihe, jota meistä ei ole myöhemmin muistelemaan. Ehkä ikäleikittely ei olekaan luonteenomaista vanhuudelle, paljon paremmin se luonnehtii kolmatta ikää. (Karisto 2002, 140–141.)

Tudor-Sandahl suhtautuu vanhuuden ”unohtamiseen” melko kriittisesti. Hän kirjoittaa, kuinka ihmeen kekseliäästi löydämme tapoja muka unohtaa vanhenemistemme. ”Selitämme itsellemme, että kaikki on aivan niin kuin ennenkin (’ihminen on vain niin vanha miksi itsensä tuntee!’), mikä on tietenkin valhe” (Tudor-Sandahl 1999, 21). Voinee kuitenkin todeta, että koska psyykinen mielentila vaikuttaa varsin voimakkaasti fyysiseen jaksamiseen ja elämän mielekkääksi kokemiseen, ei positiivinen itselleen valehteleminen välttämättä ole niin paha asia. Jos ihminen onnistuu itseään jossain määrin suggeroimalla ja positiivisella elämänasenteella aikaansaamaan oman henkisen (ja fyysisen)

olonsa kohenemista, hän oikeastaan toteuttaa omalla tavallaan myös psykologian ja psyykkisen hoitotyön ammattilaisten suosittamaa ja antamaa, esimerkiksi masentumista ehkäisevää ja torjuvaa terapiaa. Onko sillä loppujen lopuksi niin väliä, miten me saamme paremman mielen? Eikö voida ajatella, että hyvän mielen saavuttaminen on meille kaikille niin tärkeää, että tarkoitus pyhittää keinot – toki tietyissä rajoissa? Onko se valehteleva osapuoli sittenkin kalenteri, joka muistuttaa syntymäpäivästämme meidän sitä erityisesti pyytämättä? Onko mahdollista, että Tudor-Sandahl vähättelee ihmisen mahdollisuuksia käyttää psyykkistä voimaansa oman terveytensä ja hyvinvointunsa edistämiseksi? Espanjassa suomalaiset näyttäytyivät tämän tutkimuksen tekijälle varsin positiivisessa valossa juuri tämän asian suhteen. He osaavat ”valehdella” (vrt. Tudor-Sandahl) sopivasti itselleen ja ovat merkittävän iloisen ja tyytyväisen tuntuisia ja näköisiä. Siitä on vaikea löytää mitään negatiivista sanottavaa.

Tudor-Sandahl kuvaa kolmatta ikää kirjoittamalla, kuinka me yhtäkkiä mittaammekin aikaa sen mukaan, kuinka paljon vuosia on jäljellä, emmekä enää sen mukaan, kuinka monta vuotta olemme eläneet, ja kuinka tämä muutos tuntuu tapahtuneen kädenkäänteessä. Kolmannessa iässä tärkeimmäksi kiinnekohdaksi on tullut kuolema eikä syntyminen, mikä tuntuu vievän elämästä mehun. Intohimo muuttuu haikeudeksi, ainakin niin kauan kunnes tajuaamme olevamme matkalla uuteen ja mielenkiintoiseen vaiheeseen (Tudor-Sandahl 1999, 14). Kuten huomaamme, tässä Tudor-Sandahl kuitenkin siis lopettaa näkemällä kolmannen iän ja sen mukanaan tuomat mahdollisuudet kauniin positiivisina. Onkohan hän siis itse siirtymässä ”itselleen valehtelijaksi” (vrt. ed.)...?

Kolmatta ikää luonnehdittaessa esiintyy ylilyöntejä ja ylenpalttista optimismia, mutta toisaalta käsite on muistuttanut joistakin tärkeistä asioista. Se kieltää panemasta yhtäläisyysmerkkejä eläkeläiselämän ja vanhuuden välille, ja se tuo ihmisen valitsevana ja toimivana subjektina gerontologiaan, jossa agencylla ei aiemmin ole ollut kyllin suurta sijaa. (Karisto 2002, 141.) Mutta myönteistä vanhuudenkuvaa edistämään aiotut käsitteetkään eivät ole yksiselitteisesti viattomia, vaan pahimmillaan niillä voi olla kielteisiä seurauksia. Mitä iloisemmaksi ja ihanammaksi me kolmannen iän kuvittelemme ja kuvaamme, sitä ahtaampaan rakoon saattaa varsinainen vanhuus kiilautua. Mitä vauhdikkaampaa ja aktiivisempaa on kolmannessa iässä olevien elämä, tai mitä jännittävämpiä ovat sitä koskevat kulttuuriset kuvat, sitä pahempaan paitsioon voivat joutua ne, jotka eivät pysty tai halua elää näiden kuvien mukaisesti. Kolmannen iän käsitteen pahin on-

gelma on Kariston näkemyksen (2002, 139) mukaan se, että raja neljänteen ikään nousee tavattoman jyrkkänä ja varsinainen vanhuus piirtyy kolmannen iän negaationa. Kun vanhuus konstruoidaan aktiiviseksi elämäksi ja iloiseksi asiaksi, tähän konstruktion mahtumaton vanhuus näyttäytyy sitäkin surkeampana ja surullisempana.

Ikääntyminen ei parhaimmillaankaan ole ongelmattonta. Yksi monista, terveinäkin pysyneitä seniorikansalaisia vaanivista psyykkisistä vaaroista on oman mieleemme voima väärään käyttöön valjastettuna. Kuten Tudor-Sandahl toteaa (1999, 25): ”Jos olemme vakuuttuneita siitä, että vanheneminen ja kolmas ikä on pelkkää menetysten ja rappion sietämistä, tästä väärästä käsityksestä voi valitettavasti tulla itsensä toteuttava profetia.” Psyykkisestä toimintakyvystä on siis jokaisen ikääntyvän yritettävä pitää mahdollisimman hyvää huolta – jälleen ”keinolla millä hyvänsä”.

On ainakin yksi, suomalaisittain vielä poikkeuksellisen tärkeä elämäalue, jonka kanssa ei toistaiseksi leikitellä kolmannessakaan iässä ja jossa asiat yleisesti kulkevat pikemmin toiseen, ahtaammin ikärajoitteiseen ja jopa ageistiseen suuntaan. Se on työ. Tämä näkyy siten, että silloin kun oma kolmas ikä jollakin tavoin kontrastoituu entiseen elämään (mitä se ei välttämättä suinkaan tee), se kontrastoituu huomiota herättävän usein juuri työelämään. Etelän eläkeläiselämä on peili, jossa näkyvät suomalaisen työelämän aika karut kasvot. Usein tyytyväisyys nykyiseen eläkeläiselämään sisältää ehkä artikuloidun, mutta silti sangen voimakkaan työelämään, sen oravanpyörään, hierarkiisiin ihmissuhteisiin ja (itse)riistoon kohdistuvan kritiikin. (Karisto 2002, 141.)

Tudor-Sandahl kirjoittaa (1999, 23) vanhenemisen ja kolmannen iän yhteydessä mielenkiintoisesti myös ikäsyrjinnästä, joka on hänen mukaansa juurtunut kulttuuriimme niin syvästi, että emme aina helposti edes huomaa sitä. Ikäsyrjintää esiintyy monin tavoin, tahdoimmepa tai emme. Syrjintä tarkoittaa sitä, että jokin ryhmä työnnetään syrjään ja sivuutetaan eikä sitä oteta vakavasti. Tudor-Sandahl tuo oivallisesti esiin sen, kuinka rotu- ja sukupuolisyrjinnän sekä ikäsyrjinnän välillä on kuitenkin yksi hyvin ratkaiseva ero: Miehestä ei voi koskaan tulla naista eikä mustasta voi koskaan tulla valkoista. Mutta kaikki ihmiset vanhenevat. Minkä teemme toisille tänään, sen kohteeksi joudumme itse huomenna.

Taolaisen näkemyksen mukaan ihmistä pidetään 28-vuotiaaksi asti lapsena. Kolmenkymmenen vuoden iässä persoonallisuus on häidin tuskin ehtinyt saada hahmonsa. Vasta nelikymmenvuotiaan elämässä alkaa näkyä tiettyä kehitystä, ja viisikymmenvuotias on muotoutunut niin paljon, että hänet voidaan ottaa vakavasti. Kuudenkymmenen ikävuo-
den jälkeen kehitys on saavuttanut hyväksyttävän tason, seitsemänkymmenen jälkeen ihmistä voi ihailia ja kahdeksänkymmenen jälkeen kehitys on huipussaan, ihminen on kokonainen ja valmis. (Tudor-Sandahl 1999, 167.) Onko tämä taolainen näkemys viisa-
utta vai jonkinlaista ”tudorsandahlmaista”, yltiöpäistä ihmisen itse itselleen valehtelua? Vai kenties molempia? Kolmas ikä näkyy taolaisuudessa joka tapauksessa suunnilleen sellaisena, millaisena sekä Espanjassa asuvat suomalaisseniorit että uskoakseni muutkin eläkeikäiset sen haluavat nähdä ja kokea. On mielenkiintoista, kuinka itämainen viisaus astuu näin mukaan kuvaan myös tässä yhteydessä, kolmannesta iästä ja espanjansuomalaisista puhuttaessa.

3 MAAHANMUUTTAJANA ESPANJASSA

3.1 Espanja ja Costa del Sol

Lounais-Euroopassa sijaitseva Espanjan kuningaskunta jakaa Iberian niemimaan Portugalin ja Isolle-Britannialle kuuluvan Gibraltarin kanssa. Koillisessa rajan takana ovat Ranska ja pieni Andorran ruhtinaskunta Pyreneiden vuoriston ohella. Maahan kuuluvat myös Baleaarit Välimerellä, Kanariansaaret Atlantilla, Ceutan ja Melillan kaupungit Pohjois-Afrikassa sekä muutama asumaton saari Marokon rannikolla. Espanja on maailman toiseksi suosituin turistikohde Ranskan jälkeen. Vuosittain maassa vierailee noin 60 miljoonaa turistia. (Wikipedia 2008a.)

Costa del Sol (suomeksi Aurinkorannikko) on alue Espanjan Andalusiassa Málaga maakunnassa Välimeren rannalla Gatanniemen ja Gibraltarinsalmen välissä. Monet pienet kaupungit, kuten Torremolinos ja Marbella, ovat muuttuneet suuriksi loma- ja matkailukeskuksiksi. Alue tunnetaan myös nimellä Costa del Golf eli Golf-rannikko kymmenien golfkenttiensä vuoksi. Aurinkorannikko on turistien suosiossa leudon ilmaston takia. Turismi on yksi Costa del Solin pääelinkeinoista, mutta alueella on myös paljon muun muassa vaateteollisuutta. Alueen kaupunkeja ovat muun muassa Fuengirola, Málaga (pääkaupunki), Marbella, Torremolinos ja Nerja. (Wikipedia 2008b.)

3.2 Suomalaiset Espanjan-matkailijoina

Eurooppalaisen massaturismin aurinkolomakohteiksi tulivat 1950-luvulta lähtien erityisesti Italia ja Espanja, joista varsinkin Espanja panosti suuria summia matkailuelinkeinon kehittämiseen. Valtion toimenpitein matkakohteista tehtiin huokeita, mikä edisti juuri massaturismia. Tieverkostoa ja lentoliikennepalvelulta parannettiin ja matkailuyritykset saivat huomattavia avustuksia. Lisäksi Espanja salli ulkomaalaisten sijoittajien osallistua matkailunsa kehittämiseen. Espanjan suosion salaisuutena olivat halpojen hintojen, pitkän rantaviivan ja hyvän ilmaston ohella myös läheinen sijainti Euroopan teollisuuskeskuksiin. Etuna oli myös Espanjan säilyminen ainoana Välimeren maana

toisen maailmansodan ulkopuolella. Kolmessa vuosikymmenessä 1950–1980 Espanja nostikin itsensä massaturismin huippumaaksi. (Suikki-Honkanen 1996, 8.)

Suomalainen Kar-Air teki jo 1950-luvun alussa ensimmäiset tilauslentoonsa Etelä-Espanjaan. Málaga ja Mallorca olivatkin suomalaisten suosituimmat matkakohteet ennen 1960-luvun puoliväliä. Vuosikymmenen alussa Yleisradio lähetti jopa käytännön espanjan oppitunteja. Tämän kehityksen mahdollistivat mm. elintason nousu, markkinointi- ja myyntitekniikan kehittyminen sekä liikenneyhteyksien paraneminen. Hotellien ja ilmaliikenteen kehitys avasivat matkustusmahdollisuudet laajoille ihmismäärille. Myös vapaa-ajan lisääntymisellä oli tärkeä merkitys. Työajan lyheneminen, lakisääteisten lomien piteneminen ja eläkeiän aleneminen lisäsivät matkustusmotivaatiota. (Suikki-Honkanen 1996, 8.)

Suomalaisturismi Costa del Solille kasvoi voimakkaasti 1960-luvun loppupuolella oltuaan sitä ennen vähäistä. Matkatoimistoyrittäjä ja seuramatkailun uranuurtaja, kansakoulunopettaja Kalevi Keihänen (Vahto 28.6.1924 – Helsinki 9.2.1995), jota monet suomalaiset muistelevat edelleen lämmöllä, perusti vuonna 1965 matkatoimisto Keihäsmatkat Oy:n ja alkoi kuljettaa suomalaisia edullisesti etelän lomakohteisiin. Keihänen lennätti etelän aurinkoon vuosittain jopa 100 000 suomalaista.

Suomalaisten keskuudessa alkoi vähitellen esiintyä myös halua muuttaa pysyvämmiin Espanjaan. Pelkkä turismi ei enää riittänyt kaikille maan aurinkoiseen ilmastoon ja Aurinkorannikolla ennen Espanjan Euroopan Unioniin liittymistä vallinneeseen, suomalaisittain katsoen hyvin matalaan hintatasoon tutustuneille. Yhden tai kahden viikon hotellilomailun sijaan alettiin vuokrata yksityisasuntoja pitempiaikaiseen asumiseen ja ostaa omia kerros- ja rivitaloasuntoja sekä omakotitaloja, joissa asuttiin aluksi useimmiten vain joitakin kuukausia vuodessa. Monet rahoittivat kahdessa maassa asumistaan vuokraamalla Espanjan-asuntoaan toisille suomalaisille niiksi jaksoiksi, joihin he, siis omistajat, olivat itse Suomessa. Tämä kätevä rahoituskeino on luonnollisesti käytössä edelleen monilla Espanjassa vain osan vuotta omassa asunnossaan asuvilla.

3.3 Los Pacos, suomalaisen Espanjan-matkailun kehto

Fuengirolan suomalaisyhteisö sai alkunsa 1960-luvun lopussa, kun Teuvo Hakulinen ja hänen vaimonsa Imatralta perustivat sinne Los Pacos -lomakylän. Muutaman rivi- ja paritalon ympärille kasvoi lomakeskus, jonka alueelle syntyi vähitellen myös urheilijoiden valmennuskeskus. Kun valuuttasäännöstely vapautui 1980-luvulla, Los Pacos kasvoi nopeasti, ja monet turistit hankkivat asunnon sieltä tai muualta Aurinkorannikolta. Los Pacosin suomalaiskylä oli ensimmäinen ja on edelleen ainoa alun perin lähes yksinomaan suomalaisille tarkoitettu asuin- ja lomailualue. Nykyisin Los Pacosin asujaimisto koostuu edelleen melko suurelta osin suomalaisista, mutta kylä on muuttunut samalla myös paljon kansainvälisemmäksi. Kun suomalainen lukiokin aloitti vuonna 2007 toimintansa Los Pacosissa siellä jo toimineiden suomalaisen päiväkodin ja peruskoulun sekä useiden suomalaisten pienyritysten lisäksi, helpottui myös lapsiperheiden pysyvemmänluonteinen muuttaminen Välimeren aurinkoisten uimarantojen läheisyyteen tai tuntumaan. (Huomattavasti paisunut Los Pacos sijaitsee noin 1–2 kilometrin päässä rannalta riippuen siitä, mistä kohdasta aluetta lasketaan.)

Varpu ja Teuvo Hakulinen matkustivat Fuengirolaan keväällä 1968. Teuvo Hakulinen sairasti nivelsairautta, johon toivottiin Espanjan ilmaston tuovan helpotusta. Pariskunta osui tällöin nykyisen Los Pacosin kylän alueelle, joka vielä silloin oli täysin rakentamaton ja autiota. Alue on sisämaassa noin kilometrin päässä merenrannasta, jossa sijaitsee Los Boliches, joka oli tuolloin vielä vaatimaton asutuskeskus. Los Bolichesin ja Los Pacosin alueen välillä oli vain muutamia taloja. Fuengirolan kaupunkiin oli matkaa 3–4 kilometriä. (Suikki-Honkanen 1996, 38.)

Alun perin Hakuliset aikoivat perustaa Espanjaan ratsastuskoulun. He kuitenkin luopuivat tästä ajatuksesta ja alkoivat suunnitella suomalaiskylää lähinnä terveyttään hoitamaan tuleville ihmisille. Pian rakentamisen lähdettyä käyntiin Hakuliset onnistuivat solmimaan yhteydet Suomen Urheiluliittoon. Tämän seurauksena Los Pacosia alettiin kehittää urheilukeskukseksi, joka sopisi nimenomaan suomalaisten urheilijoiden harjoittelupaikaksi. Tämä oli alusta asti ollut varsinkin urheilusta kiinnostuneen Teuvo Hakulisen unelma. Rakennettuja asuntoja myytiin runsaasti myös sillä sopimuksella, että omistajat luovuttivat huoneistonsa vuokraustoimintaan: asunto oli omistajansa käytössä tämän halutessa, mutta muun ajan vuodesta vuokralla joko urheilijoilla tai muilla lyhytai-

kaisilla turisteilla. 1970-luvulla jopa puolet omistusasunnoista oli ajoittain vuokrauskäytössä, osan Hakuliset omistivat itse. (Suikki-Honkanen 1996, 38–39.)

Suikki-Honkanen kuvaa (1996, 39–40), kuinka maata ostettiin Los Pacosista heinäkuussa 1968 kolme hehtaaria, ja kuinka maa-alue laajeni myöhemmin noin 20 hehtaariin. Ensimmäisen 12-huoneistaisen rivitalon rakentaminen aloitettiin vuoden 1968 syksyllä ja sen valmistuttua rakennustoiminta jatkui vilkkaana synnyttäen uusia taloja ”kuin sieniä sateella”; rivi- ja omakotitaloja sekä esimerkiksi viisikerroksinen El Condor ravintola-, toimisto- ja yleisötiloineen sekä 48 huoneistoinen. Suomalainen terveysasema ja kirjasto aloittivat toimintansa vuonna 1975.

Lyhytaikaisten lomien viettäjät kuuluivat kaikkiin ikäluokkiin, ja varsinkin kesäisin kylä oli suosittu myös lapsiperheiden matkakohteena. Asunnonostajat sen sijaan olivat suurelta osin jo eläkeiässä tai ainakin lähellä sitä. Samalla kun Los Pacosia mainostettiin urheilukylänä, sitä myytiinkin myös asuinpaikaksi eläkepäivien viettäjiille, ja nimenomaan suomalaisena: ”Perillä Los Pacosissa kotimaa on aina lähellä – asukkaat ja turistit ovat suomalaisia, ja he puhuvat omaa kieltämme.” (Suikki-Honkanen 1996, 44.)

Hämmästyttävää oli se, että Los Pacos oli täynnä ympäri vuoden samaan aikaan kun koko Aurinkorannikolla kannatti pitää vain muutamia hotelleja auki sesonkiajan ulkopuolella. Työpaikka Los Pacosissa olikin monille espanjalaisille onnenpotku. Henkilökuntaan kuului myös toistakymmentä suomalaista: toimistotyöntekijöitä, vastaanotto-apulaisia, lääkäreitä, hieroja jne. (Suikki-Honkanen 1996, 45.)

Los Pacosissa on alusta asti ollut palveluita tarjolla suomen kielellä. Jo melkein alusta asti kävi selväksi, että urheilijoiden mukana olisi oltava sekä lääkäri että hieroja. Aluksi lääkärin vastaanottotilana toimi rivitaloasunto. Vuonna 1976 perustettiin suomalainen lääkäriasema. Täällä vieraili suomalaisia lääkäreitä aina viikon tai kaksi kerrallaan, jotkut säännöllisestikin. Lääkärien palveluita saivat käyttää myös muut kuin urheilijat. Lääkäriaseman laajentuminen ja toiminnan vakiintuminen olikin yhtenä houkuttimena myös eläkeläisten asunnonostoihin kylästä. Vuonna 1982 lääkäriaseman yhteyteen perustettiin myös Girasol-niminen kylpyläosasto, jossa kehitettiin erilaisia hoitomenetelmiä. Esimerkkinä näistä on ns. eukalyptussauna, jota käytetään hengityselinsairauksien ja astman hoidossa, ja joka on nykyään käytössä monissa suomalaisissa kylpylöissä.

Lisäksi alkuvuosina oli mahdollisuus nauttia pedikyristin ja kosmetologin palveluista. Vuodesta 1977 lähtien terveysaseman yhteydessä toimi myös hammaslääkäri. (Suikki-Honkanen 1996, 45.) Alueelle perustettiin suomalainen koulu vuonna 1991 (Suikki-Honkanen 1996, 42).

Suomesta Espanjaan suuntautunut matkailu joutui muutoksen eteen 1980-luvun kuluessa. Mainitulla vuosikymmenellä suuret suomalaisrakennuttajat – esimerkiksi Puolimatka Oy, Polar ja YIT – aloittivat toimintansa Aurinkorannikolla, ja asuntokauppa kävi vilkkaasti. Merkittävä osa matkailijoista ei tarvinnutkaan enää majoitusta [Los Pacosista], vaan asettui asumaan joko omaan tai tuttaviansa asuntoon. (Suikki-Honkanen 1996, 48.)

Nykyään Los Pacosin ympäristö näyttää hyvin erilaiselta kuin kylän alkuaikoina. Turismin kehityksen myötä koko lähirannikko on noussut täyteen ravintoloita, kauppoja, hotelleja ja laajoja asuinalueita. Alueen kehitykseen on myös Los Pacosilla ollut oma merkittävä vaikutuksensa. Esimerkiksi Los Pacosin espanjalaiset työntekijät perheineen nostattivat kylän väkimäärää heti 1970-luvun alusta lähtien. Los Pacosiin tehty hyvä tie paransi alueen kulkuyhteyksiä Fuengirolaan. (Suikki-Honkanen 1996, 42.)

Suomalaisia asuu nykyisin Espanjan etelärannikon alueella suurimman kaupungin Málagan (melkein 600 000 asukasta, lentoasema) ja Marbellan (noin 120 000 asukasta, tunnettu ”kuuluisien ja rikkaiden leikkikenttänä”) välisellä rantakaistaleella miltei kaikkialla varsinaisten keskittymien ollessa Torremolinos ja Fuengirola ympäristöineen. Los Bolichesista ja Los Pacosista Fuengirolan reunamilta löytyy hämmästyttävä määrä suomalaisia palveluita ja yrityksiä kampaamoista, pullapuodeista ja baareista autovuokraamoihin, kauneushoitoloihin, lääkäri- ja hierontapalveluihin sekä seniorikoteihin ja -palveluihin ja evenkelisluterilaiseen kirkkoon. Jos Espanjan kieltä ei halua käyttää tai jos sitä ei osaa, suomella (ja elekielellä) tulee toimeen vallan mainiosti.

3.4 Aikaisempien tutkimusten anti

Espanjassa asuvien suomalaisten keskuudessa on aika ajoin keskusteltu siitä, että suomalaista siirtokuntaa tulisi tutkia. Nämä ajatukset otettiin esille, kun presidentti Martti

Ahtisaari virkakautensa alussa vieraili Andalusiassa. Ahtisaarelle ihmeteltiin sitä, että tutkijat eivät ole kiinnostuneet espanjansuomalaisista, ja hän lupasi välittää tätä koskevat terveiset Helsingin yliopiston rehtorille. (Karisto 2004, 302.)

Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin yksikkö aloitti suomalaisyhdistys Asociación Finlandesa Costa del Solin kanssa hankeyhteistyön syksyllä 2003. Hanke kesti kaksi ja puoli vuotta ja päättyi joulukuussa 2005. Asociación Finlandesa Costa Del Sol on manner-Espanjan vanhin suomalaisyhdistys, joka on perustettu vuonna 1977. Hankkeessa oli useita eri osatavoitteita, joista keskeisempänä oli yhdistyksen toiminnassa olevien ikääntyneiden toimintakyvyn kartoitus fyysisillä sekä psykososiaalisilla osa-alueilla. Kyselyn avulla kartoitettiin myös sitä, millaisia ovat ikääntyneiden toiveet siitä miten heidän hoitonsa tulisi tulevaisuudessa järjestää toimintakyvyn laskiessa. Haluavatko suomalaiset ikäihmiset jäädä pysyväisluonteisesti Espanjaan joko palvelutaloon tai pitkäaikaiseen laitoshoittoon, jos toimintakyvyn lasku sitä vaatisi. (Stakes 2004, 52.)

Aurinkorannikolla asuu talvisin noin 20 000 suomalaista. Suurin osa heistä on eläkeläisiä. (Helsingin Sanomat 2006.) Vuonna 2000 määrä oli noin 10 000. Erikoista suomalaisten neljä vuosikymmentä kestäneelle muuttoliikkeelle on se, että muuttajien [tarkkaa] määrää ei tiedetä. Costa del Solin alueella asuu 2 300 residentea eli pysyvästi Espanjaan muuttanutta suomalaista. Talviasukkaita on tuhatmäärin, mutta kukaan ei osaa sanoa, onko heitä saman verran kuin asukkaita Valkeakoskella (20 000) vai yhtä paljon kuin Pieksämäellä (12 000). (Snellman 2007.)

Tämän tutkimuksen tekohetkellä valtaosa suomalaisista Aurinkorannikon asukkaista oli siis edelleen eläkeläisiä, vaikka nuorempien osuus suomalaisväestöstä on jatkuvasti kasvanut. Suomalaisten Espanjassa asuminen on muuttoliikkeenä suhteellisen uudenlainen ilmiö. Kyse on osittain kausimuutosta – Espanjassa talvensa viettävät suomalaiset tulevat usein kesäksi Suomeen –, mutta nykyisin nähtävästi jonkin verran enemmän myös ympärivuotisesta, pysyvästä muutosta Espanjaan. Toki kaikki espanjansuomalaiset aina välillä käyvät Suomessa sukuloimassa ja asioitaan hoitamassa, mutta minulle kerrotun mukaan harvemmin kuin kerran (entisessä) kotimaassa käyvien (seniori)suomalaisten lukumäärä näyttää olevan kasvussa. Tätä ei kuitenkaan voitane pitää yleisenä totuutena, vaan ainoastaan melko pienen ihmisjoukon ”sisäpiirinäkemyksenä”.

Helppikankaan ja Hiltusen vuonna 1992 tekemän pro gradu -tutkimuksen Aurinkorannikon suomalaiset (Jyväskylän yliopisto) pääaiheeksi nousi ikääntyminen, vaikka työ käsitteli myös siirtolaisuutta yleensä sekä turismia. Tutkimuksessa ilmeni, että Aurinkorannikon olivat valloittaneet eri maista tulleet ikääntyneet ihmiset. Ikäihmiset olivat tyytyväisiä, hyvinvoivia ja toimeliaita. Tutkimuksen haastateltavista suurin osa edusti kaikkein aktiivisimpia ihmisiä. Monet olivat keskeisiä toimintojen järjestäjiä yhteisössä. Etelään muuton motiiveina korostuivat ilmastolliset ja terveydelliset tekijät. Individualismin myötä omasta terveydestä huolehtiminen oli tullut aiempaa tärkeämmäksi. Auringosta ja lämmöstä nauttiminen ja terveyden vaaliminen olivat keskeisiä monien elämässä. (Helppikangas & Hiltunen 1992, 140 ja 143.)

Suikki-Honkanen on tehnyt vuonna 1996 opinnäytetyön, johon olen edellä jo viitannut useaan otteeseen. Hänen tutkimuksessaan tarkasteltiin Los Pacosissa asuvien suomalaisten sosiaalista elämää. Työssä pohdittiin tiivistä yhteiselämää suomalaisyhteisössä, elinympäristön luomia käyttäytymismalleja sekä ihmissuhteita ja ihmisten sopeutumista Espanjaan. Tutkimuksessa ilmeni samoja asioita kuin aikaisemmissakin tutkimuksissa siitä, että suurin osa ikäihmisistä oli muuttanut Espanjaan terveydellisistä syistä. (Helsingin Diakonissalaitos 1996.)

Karisto on tutkinut suomalaisten kausisiirtolaisuutta, talviasumista, Espanjassa. Kariston tutkimusaineistosta löytyy esimerkkejä ikäleikkelystä. Uskalletaan olla hilpeitä ja ylpeitä siitä, kun lapsettaa ja esimerkiksi uskaltaudutaan vesiliukumäkeen, ensimmäistä kertaa eläkeikäisenä. Monin tavoin nautitaan vapaudesta, tehdään sellaista, mitä ei työssä ehtinyt tai tohtinut tehdä. Estoton elämästä nauttiminen, hedonismi, saati sitten hillittömyys on kuitenkin Karistonkin mukaan espanjansuomalaisille kolmannen iän ihmisille vierasta. Heti jos tulee puhe elämän nautinnollisuudesta, sitä pitää jotenkin selitellä, vaikkapa huomauttamalla että kaikki on kyllä kovalla työllä ansaittua. Sitä paitsi Espanjassa kolmatta ikäänsä viettävät suomalaiset osaavat toki olla myös vakavissaan. He pohtivat paljonkin omaa minuuttaan ja omaa suomalaisuuttaan sekä tekevät joskus tuskaisiakin elämänpoliittisia yhteenvetoja elämästään. Eletään kyllä tätä aikaa, opetellaan Internetiä, pelataan petankkia ja käydään viinikursseilla, mutta herkästi vaivutaan myös muistelemaan lapsuuden laulumaita ja siirrytään omassa elämässä vuosikymmenien taa. (Karisto 2002, 141.)

3.5 Maahanmuuttajien neljä sopeutumisryhmää

Maahanmuuttajien sopeutumista maan kulttuuriin voidaan jaotella neljään eri ryhmään sen perusteella, kuinka tärkeänä maahanmuuttaja kokee entisen kotimaansa kulttuurin säilyttämisen, kuinka tärkeänä koetaan kontaktit uuden kotimaan kulttuuriin ja kuinka paljon maahanmuuttaja voi itse määritellä omat kulttuuriset tarpeensa. (Alitolppa-Niitamo 1993, 29–30.)

1. Sulautuminen eli assimilaatio tarkoittaa tilannetta, jossa maahanmuuttaja sopeutuu valtakulttuuriin, koska hän ei halua tai hänellä ei ole mahdollisuutta säilyttää omaa kulttuuriaan ja kulttuuri-identiteettiään.
2. Eristäytyminen eli separaatio on juuri vastakkainen tilanne, missä maahanmuuttaja eristäytyy valtakulttuurista, koska arvostaa omaa alkuperäistä kulttuuri-identiteettiään ja haluaa säilyttää sen uudessa kotimaassaan.
3. Syrjäytyminen eli marginalisaatio tarkoittaa tilannetta, jossa maahanmuuttajalla ei ole halua tai mahdollisuutta säilyttää aiempaa kulttuuri-identiteettiään, eikä myöskään mahdollisuutta tai halua omaksua valtakulttuurin toimintatapoja elämänsä. Tällöin maahanmuuttaja voi syrjäytyä kummastakin ryhmästä.
4. Sopeutumisesta eli integraatiosta puhutaan silloin, kun maahanmuuttaja voi säilyttää omaa alkuperäistä kulttuuriaan yhdistettynä uuden asuinmaan kulttuuriin. Suomessa on vallalla integraatio-malli, jonka myötä Suomi on virallisesti monikulttuurinen maa.

(Alitolppa-Niitamo 1993, 32–34.)

Alitolppa-Niitamon sopeutumisryhmäjako koskee maahanmuuttajia Suomessa. Myös Aurinkorannikon suomalaiset seniorit näyttävät edustavan noita neljää ryhmää, mutta vahvimmin ryhmiin kaksi (eristäytyneet) ja neljä (sopeutuneet) kuuluen, mikä myös tässä tutkimuksessa tulee todetuksi (ks. esimerkiksi Aunen ja Juhanin haastattelukertomukset). Eristäytyneet ovat niitä ”hulluja suomalaisia”, joille vain Suomi ja suomalaisuus antavat oman vahvan identiteetin. Huomattakoon, että nämä tässä tarkoitettut eristäytyneet elävät silti rikasta ja täysipainoista elämää Espanjassa ns. kunnan kansalaisina samoista asioista sopeutuneiden kanssa nauttien ja kärsien. Heitä ei tule siis sotkea syrjäytyneisiin (ryhmä kolme edellä) espanjansuomalaisiin, joita Espanjassa myös on ja

jotka muodostavat oman, melko ongelmallisen ryhmänsä, joka ei kuitenkaan ole tämän tutkimuksen kohteena. Sopeutuneet, siis ryhmään neljä kuuluvat, ovat onnistuneet eristäytyneitä paremmin luomaan oman ”kaksoismaailmansa”, jossa molempien kotimaiden, Suomen ja Espanjan, liittäminen yhdeksi syvän lämmön ja rakkauden kohteeksi näyttää olevan suhteellisen ongelmatonta.

Suomalaisten sopeutumista Espanjaan tutkiessani huomasin useaan otteeseen myös sen, että useimmat parisuhteessa elävät suomalaiset käyttävät elämästään Espanjassa kertoessaan automaattisesti, lähes huomaamattaan, me-muotoa minästä puhumisen sijaan. Karisto ajattelee (Karisto 2000, 38), että ehkä se on usein perusteltua, ehkä puolisoiden elämäntyö ja ajatukset todella ovat hitsautuneet siinä määrin yksiksi ja samanlaisiksi. Aviopuolisoiden muuttaessa etelään innostus voi kuitenkin olla myös epätasaisesti jakautunut, ja toinen voi tuntea joutuneensa vedetyksi puolipakolla mukaan. Tämä ei minun tutkimuksessani tullut esille, mutta epäilemättä tämäkin ilmiö on yksi osa joidenkin Costa del Solilla elävien suomalaisten elämän todellisuutta. Lisäksi lienee niin, että monet tutkimuskohteistani, kolmatta ikäänsä Costa del Solilla elävistä suomalaisista, ovat ohittaneet tämän Espanjaan muuttamiseen liittyvän alkusopeutusvaiheen kenties jo hyvinkin kauan sitten, joten jos muuttaminen on ollut aluksi vaikeaa vaikkapa jonkun pariskunnan toiselle osapuolelle, aika on tehnyt tehtävänsä ja vaikeudet ovat takanapäin. Nämä ihmiset ovat muuttolintuveteraaneja monessakin mielessä.

3.6 Suomalaiset asukkaina Espanjassa

3.6.1 Kausisiirtolaisuus

Siirtolaisuuden taustalla voi olla halu päästä pois jostakin, mutta ennen kaikkea päästä jonnekin. Siirtolainen uskoo uuden maan olevan jollakin tavalla parempi tai tarjoavan jotain enemmän kuin oma maa. Tähän paremman odotukseen liittyy yleensä hyvin positiivinen suhtautuminen uutta maata kohtaan. Muuttajalla on halu ottaa vastaan ja kohdata ne vaikeudet ja haasteet, joita uuden ympäristön uskotaan aiheuttavan. Usein muutos on kuitenkin oletettua suurempi, ja koettelee muuttajan elämää ja minuutta enemmän, kuin muuttaja on etukäteen osannut ajatella. (Alitolppa-Niitamo 1993, 14.)

Helsingin Sanomien toimittaja Ritva Liisa Snellman kertoo (2007) humoristisesti, mutta tämän tutkimuksen tekijän huomioita vastaavasti, kuinka Aurinkorannikossa ovat tiukimmin kiinni britit, eivät suinkaan siis suomalaiset. Englantilaisia on Costa del Solilla paljon, he jäävät sinne, ja heidän lapsensakin muuttavat Espanjaan vanhempiensa perässä. ”Britit ovat lähteneet usein karmit kolisten kotimaastaan, ja he pitävät kiinni mielipiteistään, panettelevat Britanniaa, sen ilmastoa, ihmisiä, verotusta ja kiinteistöjen hintoja. Myös sujuvaksi espanjaksi.”

Suomalaisten [työikäisten] maastamuutto ei ole sinänsä uusi ilmiö. Ulkomaille on lähdetty ennenkin, yleensä työn perään, taloudellisten rakennemuutosten työntäminä. Amerikkaan, Ruotsiin jne. Muuttajat ovat olleet nuoria tai korkeintaan keski-ikäisiä ihmisiä, useimmiten miehiä. Eläkeläisten muuttoliike, suuntautui se sitten Espanjan Aurinkorannikolle tai USA:n Floridaan, on toisenlainen. Se painottuu taloudellisesti pikemmin kulutukseen kuin työhön ja tuotantoon. Kyse ei siis ole siirtolaisuudesta sanan vanhassa merkityksessä, vaan edestakaisesta kausimuutosta tai kaksinapaisesta elämänmallista, jossa kesät asutaan usein, joskaan ei aina, Suomessa ja talvet vietetään Espanjassa. Siinä missä aikaisemmin asuttiin joko vain Suomessa tai vaihdettiin maata ja muutettiin kokonaan ja pysyvästi ulkomaille, kausisiirtolaisuus on sekä että -muotoista. Aika jaetaan Suomen ja Espanjan kesken, ja molemmista maista yritetään napsia parhaat palat. (Karristo 2004, 301.)

Kausisiirtolainen asettaa muutospaineita siirtolaisuuden tutkimuksen käsitteelle. Perinteisesti pysyvyys on siirtolaisuuden määrittelyissä käsitetty kaksijakoisena asiana: muutto on joko pysyvää tai ei. Kun muutto ei ole ollut pysyvää, kyseessä ei ole ollut siirtolaisuus. Etelän aurinkorannikoille suuntautuvaa siirtolaisuutta voi pitää yhtenä esimerkkinä uudenlaisesta muuttoliikkeestä. Muuttopäätöksessä korostuvat elämänlaatuun liittyvät tekijät sekä eläkeläisillä että vielä työssä olevilla. Aurinkoisille alueille muutto on eläkeläispainotteista. (Helppikangas & Hiltunen 1992, 19 ja 21–24.)

Siirtolaisyhteisöjen tehtävänä on pidetty siirtolaisten sopeuttamista uusiin oloihin. Kauempanakin asuvat siirtolaiset voivat tuntea kuuluvansa johonkin ryhmään vieraissa kulttuurisissa oloissa. (Helppikangas & Hiltunen 1992, 105.) Aurinkorannikon ulkosuomalaisuusyhteisöt ovat aktiivisten ja nuorekkaiden eläkeläisten yhteisöjä. Suurin osa suomalaisista pärjää niissä mukavasti ja heistä huokuu yleinen tyytyväisyys. Tyytyväisyys

voi olla pysyvää, mutta yleistä on sekin, että tyytyväisyyden aste ja suhtautumistapa vaihtelevat ajan mittaan. (Karisto 2000, 37.)

3.6.2 Utopiaa?

Espanjan suomalaiset eivät siis useinkaan ole siirtolaisia, vaan eräänlaisia muuttolintuja, jotka tilastojen mukaan asuvat Suomessa, mutta tosiasiasa viettävät pitkiä kausia auringossa ja vain lyhyitä jaksoja kotimaassa. Nämä ihmiset ovat tehneet työtä Suomessa ja helpottuneen matkailun ansiosta saaneet ensikosketuksen ulkomaan elämään kenties vasta vanhoilla päivillään. Usein he ovat hankkineet talon tai huoneiston Espanjasta. (Peltola 1996.) He ovat muuttolintuja, jotka lehahtavat ennen ensimmäisiä räntäsateita takaisin lämpimään, talvehtivat hyvin, mutta eivät jaksu opetella espanjan kielen vaikeaa verbioppia, viihtyvät omissa yhdistyksissään ja palaavat keväällä hanhiparven tavoin tutuille pesimäpaikoilleen pohjoiseen. (Snellman 2007.)

Vaikka useimmat Espanjassa suuren osan vuotta asuvat kolmannen iän suomalaiset eivät ole varsinaisesti siirtolaisia, he eivät ole myöskään epärealistisia, satumaisessa utopiassa eläviä unelmien perässä liihottelijoita, vaikka joskus voi siltä vaikuttaakin heidän elämistään seurattaessa ja puhumistaan kuunneltaessa. Keskusteltaessa tarkemmin näiden ihmisten kanssa paljastuu yleensä hyvinkin nopeasti tietty järkevään elämönhallintaan ja -ymmärrykseen perustuva elämäntyyli periaatteineen, joista haihattelu on kaukana. Linnut kyllä lentävät, mutta he tietävät missä ja mihin suuntaan he lentävät.

Karisto kuvaa (2000, 45), kuinka suomalaisten elämä Espanjassa on silti tavallaan samalla eräänlaista utopiaa, mutta ei niin, että espanjansuomalaiset rakentaisivat itselleen pilvilinnoja etelän elämästä. Heillä on sen verran ikää ja elämäkokemusta, että eivät he niin tee. He ovat vähintään yhtä paljon pragmaatikkoja kuin romantikkoja. Espanjassa asumisessa on Kariston mukaan kuitenkin myös joitakin utopistisen kaukokaipuun piirteitä. Jo sanoissa ”etelä” ja ”aurinko(rannikko)” on runsaasti ”tuonpuoleiseen” kohdistuvaa vetovoimaa. Espanjassa asuminen on monille konkreettinen utopia, haave joka on voitu toteuttaa. Samalla se sisältää aidon utopian piirteitä ilmentämällä kaipuuta jotakin sellaista kohti, joka ei ole – ainakaan kokonaan tai ei vielä – saavutettavissa. Kaipuun kohde pakenee, onhan utopia sananmukaisestikin ”ei missään” (u topos). ”Kun on täällä, on ikävä Suomeen; kun on Suomessa, on ikävä tänne.”

Niin, onhan tällainen ”aina siihen toiseen maahan haluaminen” varmaankin jonkinlaista utopiaa sisältävää kaipuun tunteissa oleilemistä, mutta ei niin, että suomalaisten muuttolintujen elämä ja ajatusmaailma olisivat vankkaa todellisuuspohjaa vailla. Kolmannen iän laadusta huolehtiminen kunkin parhaan kyvyn ja mahdollisuuksien mukaan on varsin kaukana siitä, mitä utopialla yleensä tarkoitetaan. Jos kuitenkin upotamme utopian käsitteen hieman vakavammin Aurinkorannikon suomalaisten elämän kuvaukseen, voisi kai pikemminkin sanoa, että nämä ihmiset ovat saavuttaneet saavuttamattoman, muuttaneet utopian konkretiaksi.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on kuvata Espanjan Aurinkorannikon ikääntyvien suomalaisten psykososiaalista toimintakykyä ja vanhenemisen kokemista sekä tulevaisuudenodotuksia ja -pelkoja Espanjan ”pikku-Suomessa” sekä kolmannen iän terveyden ja onnellisuuden ylläpitoa.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälainen on Espanjassa ikääntyvien suomalaisten psykososiaalinen toimintakyky?
2. Millaisia tulevaisuudentoiveita ja -pelkoja ikääntyvillä espanjansuomalaisilla ihmisillä on?
3. Onko kolmannen iän pidentäminen Espanjassa mahdollista?

4.2 Aineiston hankinta ja tutkimusympäristö

Tutkimusaineistoa on tiedonhankintana valmisteltu kirjalliseen lähdeaineistoon perehtymällä, tutustumalla suurehkoon joukkoon Espanjan Aurinkorannikolla asuvia senioreita ja keskustelemalla heidän kanssaan, käytännön työssä ikääntyvien suomalaisten parissa Espanjan Aurinkorannikolla sekä suomalaisten eläkeläisten syvähaastatteluilla ja työntekijöiden avoimilla haastatteluilla Espanjassa.

Tutkimushaastattelut on useimmiten tapana nauhoittaa tai äänittää. Aina tämä ei ole mahdollista, ja joissakin tilanteissa osallistuminen yhteisön arkeen voi olla helpompaa ilman äänitystä. Monissa haastatteluissa äänittämisestä on kuitenkin enemmän etua kuin haittaa. Tilanteen äänittäminen antaa mahdollisuuden paitsi tarkastella toisten tekemiä haastatteluja (tutkija ja haastattelija ei aina ole sama henkilö) myös palata tilanteeseen uudelleen, jolloin tallenne toimii sekä muistiapuna että tulkintojen tarkistamisen välineenä. Haastattelutilanteessa haastattelija tarkkailee haastateltavaa, mutta unohtaa hel-

posti, että hänen omalla toiminnallaan on vaikutusta toisen toimintaan. Äänittäminen mahdollistaa sen, että haastatteluvuorovaikutuksen kulkua voidaan tarkastella ja analysoida. Uudelleenkuuntelu tuo esiin haastattelusta uusia sävyjä, joita ensi kuulemalta ei ehkä ole pannut ollenkaan merkille. Se tuo tutkijan ulottuville esimerkiksi haastateltavan epäröinnit vastauksen viivyttämisen muodossa, korjaukset ja tarkennukset jonkin puhuttavana olevan asian suhteen (mikä voi kertoa paljonkin haastateltavan suhteesta kyseiseen asiaan), kohdat, joissa haastattelija johdattelee haastateltavaa tietynsuuntaiseen vastaukseen, tai tilanteet, joissa haastattelija itse pysäyttää keskustelun vaihtamalla aihetta, vaikka haastateltava olisi valmis puhumaan asiasta lisää. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 14–15.)

Myös tämän tutkimuksen varsinainen tutkimusaineisto on kerätty äänitetyillä, avoimilla, strukturoimattomilla syvähaastatteluilla niihin liittyvine muistiinpanoineen syysmarraskuussa 2007 Costa del Solilla. Haastattelut tehtiin Asociación Finlandesa Costa Del Sol -järjestön päivätoimintatiloissa Torremolinoksessa, Fuengirolan perhekoti Helenassa, Arroyo de la Mielin ja Riviera del Solilla (noin 10 kilometriä Fuengirolasta länteen) yksityiskodeissa, Los Bolichesin ja Fuengirolan puistoissa ja muutamilla uimarannoilla Aurinkorannikolla. Uimarannat ovat ”normaalien” sisätilojen lisäksi varsin luontevia ja hyviä haastattelupaikkoja Costa del Solilla, koska erittäin monet kolmannen iän suomalaiset harjoittavat säännöllistä liikuntaa juuri uimarannoilla ja ovat siten paitsi hyvin tavoitettavissa ja tavattavissa niillä, myös virkeimmillään esimerkiksi reippaan aamukävelynsä jälkeen tai sitä ennen. Ei silti, että he muulloinkaan tai muuallakaan olisivat tuntuneet väsyneiltä.

Yleishaastattelujen ja -keskustelujen jälkeen ja ohessa haastattelin tarkemmin 30 suomalaista senioria, joista selvästi suurempi osa on ”muuttolintuja” (talvet Espanjassa, lähinnä kesät Suomessa), pienempi Espanjassa ympärivuotisesti asuvia. Halusin löytää mahdollisimman paljon eri näkökulmia Espanjassa asumiseen sekä mahdollisimman monenlaisia elämänkertomuksia, jotta tutkimuksesta ja opinnäytetyöstäni tulisi kiinnostava. Aikomukseni oli valita aineistosta sitten 6–8 mielenkiintoisinta ihmistä ja tarinaa. Huomasin kuitenkin vähitellen asioita pohtiessani, että alkuperäisen ajatukseni mukainen tutkimus ei olisi riittävän ”puhdas”, vaan liian subjektiivinen, ja päätin loppujen lopuksi ottaa ensimmäiset kuusi kertomusta (seitsemältä henkilöltä) tutkimukseni kohteiksi riippumatta siitä, kuinka saman- tai erityyppisiä ne ovat. Näin tutkimuksen koh-

teeksi rajautui alkuvaiheen laajojen haastattelujen ja keskustelujen jälkeen seitsemän 65–81-vuotiasta espanjansuomalaista. Myös heistä jotkut asuvat talvet Espanjassa ja (lähinnä) kesät Suomessa, jotkut Espanjassa pysyväisluonteisesti ja ympärivuotisesti.

Haastattelua ei kannata tehdä liian muodollisessa tai virallisessa tilassa, jossa haastateltava kokee olonsa epävarmaksi. Esimerkiksi yliopisto, joka haastattelijalle itselleen on tuttu ja turvallinen ympäristö, voi haastatellusta henkilöstä tuntua hyvinkin vieraalta ja jopa pelottavalta ympäristöltä. Haastateltavien kotikentällä, esimerkiksi kotona, tehtävillä haastatteluilla on suurempi mahdollisuus onnistua. Tila on haastateltavalle tuttu ja turvallinen, ja mikä tärkeintä, se on hänen oma valtakuntansa. (Aaltola & Raine 2001, 28.)

Huoneen sisällä voidaan valta-asemaa pienentää tai muuttaa sijoittamalla kohtaamispaikkana toimivat pöytä ja tuolit toimistokalustamisesta eroavalla tavalla. Tutkija ja haastateltava voivatkin istua vieretysten, eivätkä vastakkain. Vierekkäin istuessa on kenties helpompi ymmärtää ja tulla ymmärretyksi sekä luoda mahdollisimman rentoutunut tunnelma haastattelun ajaksi. (Aaltola & Valli 2001, 29.)

Haastattelin suomalaisia Espanjassa pääsääntöisesti, joskaan en yksinomaan, heidän itse valitsemissaan paikoissa, joista tärkein oli Asociación Finlandesa Costa Del Sol -järjestön päivätoimintatila ”Kymppipaikka” Torremolinoksessa. Paikassa vakituisesti jo monia vuosia jopa useita kertoja viikossa käyneet seniorit ovat kuin kotonaan Kymppissä. Tämä oli helppo nähdä ja aistia. Mitään haastattelutiloista tai haastattelijasta nousevaa ”uhkaa” haastatellut eivät näyttäneet kokevan missään vaiheessa tai missään paikassa, mikä teki haastatteluista erinomaisen sujuvia, antoisia ja miellyttäviä. Istuimme – joskus jopa seisoimme tai kävelimme – sekä Kymppipaikassa että muualla mukavasti yhdessä kuin vanhat, hyvät ystävät. Haastattelutilanteiden molemminpuolinen lämpö oli suorastaan käsin kosketeltavaa, mikä teki haastatteluaineiston keruun erittäin kiinnostavaksi ja sujuvaksi.

Kymppipaikka on vapaaehtoisten suomalaisten yhdistyksen (Asociación Finlandesa Costa del Sol) ylläpitämä ja pyörittämä paikka. Jäseniä yhdistyksessä on reilut 500. Yhdistys on siis suhteellisen suuri, mutta aktiivijäseniä lienee noin 100. Kymppipaikassa käy monenikäisiä ihmisiä, juuri eläkkeelle päässeitä ja jo kauan eläkkeellä olleita. Pai-

kan tilat ovat aika isot, ja sieltä löytyy pieni kirjasto, toimisto, keittiö, lippuluukku, baari ja isohko sali. Toimintatarjontaan kuuluvat esimerkiksi kielikurssit, soppapäivät, tutustumismatkat ja muut retket, karaoketilaisuudet, hopeatyö- ja ruokakurssit, liikunta jne. Myös tietokone- ja Internet-kurseja järjestetään mahdollisuuksien mukaan, vaikka paikan tietokoneet eivät ikävä kyllä ole kovin hyviä.

4.4 Tutkimusaineisto

4.4.1 Aineiston keruu

Tutkimusote on kvalitatiivinen, aineisto kerätty avoimilla, strukturoimattomilla syvähaastatteluilla. Miksi avoimet syvähaastattelut? Koska ihmiselämä on elettyjen, koettujen ja kerrottujen tarinoiden kudelma ja koska kukin ihminen elää omaa elämäänsä ”tarinana”, jonka päähenkilö hän on, vain hän, kyseinen yksilö, on oman elämänsä asiantuntija. Tästä syystä ainoastaan avoin ja vapaa, yksilölliset kokemukset ja näkemykset puhtaina esiin tuova menetelmä – kuitenkin kriittisesti ja siten myös esimerkiksi perusteetonta, tavoitehakuista johdattelua välttäen toteutettuna – voi paneutua siihen monimutkaiseen kokonaisuuteen, jonka ulkomailla ikääntyminen muodostaa sekä yksilölle itselleen ja hänen läheisilleen että häntä ympäröivälle yhteiskunnalle.

Haastattelun ”tekninen” perusajatus on se, että haastattelu on haastattelijan ja haastateltavan välistä keskustelua ja vuorovaikutusta: haastattelu syntyy osallistujien yhteisen toiminnan tuloksena. Yleensä tutkija ryhtyy haastatteluun saadakseen esiin haastateltavien näkemyksiä, kokemuksia tai puhetapaa, tutkimaansa ilmiökenttää. Haastateltavan oletetaan siis olevan se, jolla on oikeus tietää eniten tutkimuksen kohteena olevasta asiasta. (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 13–14.)

Syvähaastattelu tarjoaa aineistonkeruumenetelmänä mahdollisuuden syvällisemmän tiedon esiin saamiseen kuin tavalliset, strukturoidut haastattelut. Syvähaastattelu perustuu vapaamuotoiseen vuorovaikutukseen ja syvempiin sosiaalisiin kontakteihin. Sen juuret ovat terapeuttisessa ja psykiatrisessa haastattelussa, mutta sitä voidaan käyttää myös tutkimuksen tiedonhankintamenetelmänä. Kirjallisuudessa syvähaastattelusta on käytetty hyvin erilaisia nimityksiä, kuten strukturoimaton, ei-johdatteleva haastattelu,

eliitti- tai avainhenkilöiden haastattelu, standardoimaton ja avoin haastattelu. Syvähaastattelu soveltuu hyvin muun muassa menneisyyden tapahtumien, heikosti tiedostettujen seikkojen ja arkaluontoisten asioiden tarkasteluun. (Aaltola & Valli 2001, 43.)

Yksilöllinen syvähaastattelu on tässä tutkimuksessani yleisimmin käytetty haastattelu-muoto, koska yksilöhaastattelussa keskustelut ovat parhaimmillaan hyvin luontevia ja vapautuneita ja siten nopeasti ja spontaanisti tarkkaa tietoa haastatellusta ja hänen näkemyksistään ja kokemuksistaan esiin tuovia. Parihaastattelu, jota käytin Hilkan ja Esan (syvä)haastatteluissa, on ryhmähaastattelun alamuoto. Avoimet kysymykset ja, usein, kysymysten esittämisen välttäminen toivat esiin seikkoja, joita strukturoidulla, etukäteen valmistellulla kysymysjoukolla ei todennäköisesti olisi saatu näkyville.

Vaikka syvähaastattelun pääperiaatteena on haastateltavan puheen eteneminen niin, että tutkija ei ole etukäteen määritellyt kysymyksiä tai niiden esittämisjärjestystä, tulee haastattelijan kuitenkin luonnollisesti tehdä kysymyksiä. Avoin kysymys sallii henkilön tehdä valintoja hänen omasta vastausrepertuaaristaan. Se antaa henkilölle mahdollisuuden tulla haastatelluksi siten, että hän voi ottaa minkä suunnan tahansa ja käyttää mitä sanoja haluaa ilmaistakseen itseään. Ne sallivat myös haastattelijan tutkiskella, voiko hän mennä syvemmälle kysymyksissään. (Aaltola & Valli 2001, 52–53.)

Jos [haastattelija] on avoin sen suhteen, mitä ymmärtää ja mitä ei, ja esittää kysymyksiä, syntyy tilanne, jossa auktoriteettisuhde [haastattelija on auktoriteetti] kääntyy ylösalaisin [haastateltava on auktoriteetti]. Haastateltavalle vahvistuu tunne siitä, että hän on oman elämänsä asiantuntija ja tutkija vasta opettelee näitä asioita. Tarkentavat kysymykset innostavat haastateltavaa ja aukaisevat epäselviä asioita. Haastattelijan tehtäväksi jää lopulta vain kuunnella ja yrittää ymmärtää. (Aaltola & Valli 2001, 54.)

Haastattelutilanteissa usein esiintyvä vaara siitä, että haastateltava haluaa miellyttää tutkijaa tai haastateltava alkaa muokata vastauksiaan siihen suuntaan, mihin hän arvelee tutkijan toivovan keskustelun kääntyvän (Aaltola & Valli 2001, 31), tuntui pysyvän poissa kaikissa haastatteluissa Espanjassa. Tähän vaikutti epäilemättä juuri se, että haastattelut tehtiin Aurinkorannikolla aina haastateltujen kotikentillä, olivat ne sitten haastateltujen itse valitsemia tai tutkijan ehdottamia. Haastattelijan aikaisempi kokemus vas-

taavista tilanteista sekä hänen kykynsä tunkea empatiaa auttoivat haastattelujen luontevassa sujumisessa vähintään yhtä paljon kuin onnistunut tilavalinta.

Mitä parempi kuuntelija haastattelija on, mitä sensitiivisempi ja avoimempi hän on. Mitä kiinnostuneempi kunnioittavasti sekä mitä lämpimämmin hän huolehtii haastateltavasta ja mitä enemmän hän voi ajoittain antautua toisen ihmisen kokemukselle ja sielulle, sitä onnistuneempi luova haastattelija hän on. (Aaltola & Valli 2001, 51.) Haastattelutilanne perustuu kahden ihmisen väliseen vuorovaikutukseen, ja juuri syvähaastattelussa haastattelijan vahvuudeksi tulee hänen kykynsä aidosti ymmärtää haastateltavaa, johon hän reagoi omalla persoonallisella tavallaan. (Aaltola & Valli 2001, 56.)

Haastattelutilanteiden vapautunut tunnelma, haastateltujen positiivinen asenne haastateltuja ja haastattelijaa kohtaan sekä sopivimpien haastattelupaikkojen valinta aiheuttivat luonnollisesti paljonkin rönsyilyä haastateltavien puheissa Aurinkorannikolla. Tämä ei kuitenkaan missään vaiheessa tuntunut syvähaastatteluissa ongelmalliselta. Rönsyilyhän on tämäntyyppisissä haastatteluissa itse asiassa tärkeää ja parhaimmillaan uusia, yllättäviäkin, näkökulmia esiin tuovaa. Rönsyilyn kautta haastateltava menee niihin aiheisiin, jotka hän kokee kiinnostavimmiksi (Aaltola & Valli 2001, 54), ja tämän totesi tutkijakin koko ajan suomalaisten parissa Costa del Solilla työskennellessään.

4.4.2 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissa on käytetty sisällönanalyysia. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan sanallista tekstin sisällön kuvailua.

Sisällönanalyysi on tieteellinen metodi, joka pyrkii päätelmiin erityisesti verbaalisesta, symbolisesta tai kommunikatiivisesta datasta. Sisällönanalyysilla tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien sisältöä sanallisesti. Tavoitteena on analysoida aineistoa systemaattisesti ja objektiivisesti. (Silius 2005.)

Sisällönanalyysissä aineistoa tarkastellaan eritellen, yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on diskurssianalyysin tapaan tekstianalyysia, jossa tarkastellaan jo valmiiksi tekstimuotoisia tai sellaiseksi muutettuja aineistoja. Tutkittavat tekstit

voivat olla melkein mitä vain: kirjoja, päiväkirjoja, haastatteluita, puheita ja keskusteluita. Sisällönanalyysin avulla pyritään muodostamaan tutkittavasta ilmiöstä tiivistetty kuvaus, joka kytkee tulokset ilmiön laajempaan kontekstiin ja aihetta koskeviin muihin tutkimustuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 105.)

Tutkimusaineiston laadullisessa sisällönanalyysissä aineisto ensin pirstotaan pieniin osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudelleenlaiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi voidaan tehdä aineistolähtöisesti, teoriaohjaavasti tai teorialähtöisesti, erona on analyysin ja luokittelun perustuminen joko aineistoon tai valmiiseen teoreettiseen viitekehykseen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 109–116.)

4.5 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Haastattelututkimuksessa tulee aina vastaan monia eettisiä kysymyksiä. Tärkeimmät liittyvät haastattelijan ja haastateltavan väliseen suhteeseen, esimerkiksi luottamuksellisuuden ja läheisyyteen.

Luottamuksellisuus tarkoittaa muun muassa sitä, että haastattelijan on kerrottava haastateltavilleen totuudenmukaisesti haastattelun tarkoituksesta, käsiteltävä ja säilytettävä saamiaan tietoja luottamuksellisina ja varjeltava haastateltavien anonymiteettia tutkimusraporttia kirjoittaessaan. Haastattelijan ja haastateltavan läheisyys synnyttää luottamusta, mutta voi saada haastateltavan avautumaan ja kertomaan asioita, joiden paljastamista hän myöhemmin katuu. Yksi tapa välttää tällaisia tilanteita on tehdä haastateltavalle selväksi, että hänellä on mahdollisuus ottaa tutkijaan yhteyttä jälkikäteen ja tarkentaa sanottavaansa tai vaikka perua osallistumisensa, mikäli hän tulee toisiin ajatuksiin. Haastattelu voi myös tulla lähelle terapeutista keskustelua, mikä asettaa tutkijan hankalaan tilanteeseen: hän ei yleensä ole koulutettu terapeutti eikä voi myöskään taata haastattelusuhteelle jatkuvuutta. Koska kaikki haastateltavat eivät välttämättä ole selvillä siitä, mitä tutkimushaastattelu tarkoittaa, millaisena toimintana sitä tulisi pitää, on haastateltavien riittävä informointi tärkeää. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17.)

Tutkimus ja tutkimustehtävät asettavat siis tutkijalle suuren eettisen vastuun. Mikä on tutkimuksen tarkoitus, toteutuuko tutkimus tutkittavan kohderyhmän ehdoilla, antaako

se todelliset vastaukset ilman vääristymiä jne.? Tämän tutkimuksen aihe nousi esiin tutkijan oman maahanmuuttajataustan pohjalta, hänen omista kokemuksistaan vanhus-työssä maahanmuuttajien parissa sekä laajahkosta määrästä aihetta etäisesti ja puutteellisesti sivuavasta kirjallisesta materiaalista. Näytti siltä, että tutkimukselle oli todellista tarvetta ulkomailla, tässä tapauksessa Espanjassa, asustavien kolmannen iän suomalaisten todellisen tilanteen selvittämiseksi tutkimuskysymysten valossa ja siitä oikean, mahdollisimman luotettavan tiedon välittömästi ja välillisesti espanjansuomalaisten parissa työskenteleville tahoille toimittamiseksi, jotta Espanjassa asuvia suomalaisenioreita voitaisiin tukea sopivilla ja tarkoituksenmukaisilla toimenpiteillä ja tavoilla. (Yllättävää ja mielenkiintoista oli se, että tutkimus toi esiin seikkoja, jotka näyttivät osoittavan, että Espanjassa saatuja tutkimustuloksia voitaisiin ja olisi syytä yrittää käyttää kenties hyväksi myös Suomessa asuvien kolmannen iän ja muunikäistenkin parissa tehtävässä työssä.)

Luottamus on tutkimushaastattelun avainkysymys. Siitä, pitäisikö tutkijan olla neutraali haastateltavan vastauksille, tutkijat ovat eri mieltä, mutta yhtä mieltä siitä, että hyvä haastattelusuhde pitää rakentaa haastattelijan kyvyille tuntea empatiaa ja ymmärrystä ilman tuomitsemista. Haastattelijalla on tilanteessa voimakkaasti läsnä, usein avoimesti ja rehellisesti, osa sosiaalista vuorovaikutusta. (Aaltola & Valli 2001, 51.) Haastattelujen aikana tutkijan on mietittävä tutkimuksen tarkoituksen etiikkaa ajatellessaan omaa oikeuttaan tunkeutua ihmisten yksityisasioihin. Tähän tutkija voi vastata vain olemalla äidosti avoin sekä kiinnostunut haastateltavien kertomuksista. (Aaltola & Valli 2001, 57.)

Kun haastatteluaineiston avulla tuotettua tietoa raportoidaan, on mietittävä henkilöiden tunnistettavuuteen liittyviä kysymyksiä. Kun haastatellaan ihmisiä yksityishenkilöinä, on erityisen tärkeää, ettei heidän henkilöllisyytensä käy raportista ilmi. Anonyymisyyden turvaamiseksi henkilöiden nimet ja muut tunnistamisen mahdollistavat tiedot muutetaan. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 17.)

Vaikka tutkimukseni varsinaisen kohderyhmä, seitsemän Espanjassa ikääntyvää suomalaista, näyttää kooltaan pieneltä, on se riittävä kattamaan tutkimuksen päämäärän mukaisen tarvekehityksen, kun otetaan huomioon tutkimukseen liittyvä muu oheis- ja tausta-aineisto. Kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuuttahan ei voida mitata määrällä, vaan,

kuten tutkimusnimike itsekin kertoo, laadulla. Laadusta huolehtiminen nousikin tutkimuksen aikana etusijalle luotettavuuden säilyttämiseksi, mikä ei sinänsä ollut yllätys.

Montako haastattelua tulee tehdä? Määrä tietenkin vaihtelee tutkimusaiheen, tutkimuksen laajuuden, käytettävän analyysimenetelmän mukaan jne. Mitään yksiselitteistä ohjeellista määrää ei voi antaa. Voi kuitenkin pitää mielessä saturaation, kylläntymisen, ajatuksen: kun haastattelut alkavat toistaa itseään eikä niissä enää ilmene mitään uutta, on niitä todennäköisesti riittävästi. (Aaltola & Valli 2001, 40.) Kolmen Espanjassa vietetyn tutkimuskuukauden puolivälin jälkeen saturaatiota alkoi selvästi esiintyä enemmän ja enemmän, mikä sai osaltaan tutkijan tuntemaan, että sekä haastattelut että tutkimusaineisto kokonaisuudessaan olivat määrällisesti (ja laadullisesti) riittäviä luotettavien tulosten saamiseksi ja johtopäätösten tekemiseksi tämän tyyppisestä, siis avoimiin syvähaastatteluihin perustuvasta, tutkimuksesta.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Ennen haastatteluihin ja itse tutkimustuloksiin seuraavassa menemistä tulkoon todetuksi, että vaikka ydinhaastateltavistani viisi (Aune, Juhani ja Marjatta sekä Hilikka ja Esa) käy melko usein kotimaassaan Suomessa (Marjatta myös Ruotsissa) ja kaksi (Leena ja Anneli [jälkimmäinen miehineen]) ei nähtävästi lainkaan, tätä suhdetta 5/2 ”Suomen hyväksi” lienee pidettävä pelkkänä sattumana, ei Aurinkorannikon kolmannen iän suomalaisten asumis- ja ajankäyttövalintojen yleisen jakautumisen kuvaajana. Suhde saattaa olla melko lähellä vallitsevaa käytäntöä suomalaisten keskuudessa, mutta yhtä hyvin ja ehkä todennäköisemminkin kuitenkin hieman kaukana siitä. Viimeksi mainittu siksi, että keskustelut lukuisien Costa del Solin seniorien, ei siis vain päähaastateltavieni, kanssa jättivät tutkijan mieleen vahvan käsityksen siitä, että ylivoimaisesti suurin osa suomalaisista on edelleen selviä muuttolintuja, Suomessa säännöllisesti käyviä ja siellä melko pitkiäkin ajanjaksoja vuosittain viettäviä. Koska tutkimuksen tarkoituksena ei kuitenkaan ollut kartoittaa suomalaisten ajan- ja asumisjakoa Suomen ja Espanjan välillä, on tässä kappaleessa kyseisen jaon suhteen esitetty vain käytettävissäni olleisiin yleistietoihin sekä ihmisten kertomuksiin ja käsityksiin perustuvaa päättelyä, ei tarkkojen tulosten esittämistä. Siirrymme nyt haastatteluihin ja niiden kautta tutkimustuloksiin.

5.1 Haastattelut

Seuraavissa henkilöyhteyksissä esitetyt katkelmat päähaastateltavieni puheista on litte-roitu karkeahkolla yleistarkkuudella. Teksteissä ei ole tuotu esiin esimerkiksi intonaatioita, hengityksiä ja puheen nopeutta tai sen muutoksia, koska niitä ei esiintynyt sellaisissa muodoissa tai voimakkuusasteissa, että niillä olisi ollut merkitystä haastateltavien sanoman sisällön – ja siten myös tutkimuksen – kannalta. Nimet on muutettu yksityisyyden suojaamiseksi.

5.1.1 Aune

Aune on tänä vuonna (2008) 75 vuotta täyttänyt, eläkkeellä oleva kirjastonhoitaja. Hän on syntynyt Pohjanmaalta, mutta asunut suurimman osan elämästään Espoon Tapiolassa. Kirjastonhoitajana hän puhuu mielellään lähes puhdasta kirjakieltä, mistä hän on kauniilla tavalla ylpeä.

Aune kävi monien vuosien aikana lomillaan Espanjassa siellä asuvien suomalaisystävien luona. Näin hän tutustui Espanjaan, tottui sen ilmastoon ja huomasi vähitellen pitävänsä Espanjaa toisena kotimaanaan. Kypsyi ajatus oman asunnon ostamisesta Espanjasta. Pitkään asiaa harkittuaan hän myi edesmenneeltä mieheltään, hänkin syntynyt pohjalainen, perimänsä mökin tontteineen ja hankki myynnistä saamallaan varoilla rivitalokaksion Arroyo de la Mielistä Benalmádenasta. Arroyo de la Miel sijaitsee noin neljän kilometrin päässä länteen Torremolinoksesta ja noin yhden kilometrin päässä Välimeren rannasta.

Aune oli vuosien mittaan oppinut tuntemaan Arroyo de la Mielissä toimineen kiinteistönvälittäjän – heistä oli tullut jopa ystäviä –, ja tämä auttoi Aunea asunnon hankinnassa. Kiinteistönvälittäjä oli suomalainen nainen ja hän oli varoittanut Aunea ostamasta mitään omin päin, koska huijatuksi asuntokaupoissa tuleminen ei edelleenkään ole harvinaista Espanjassa ja koska asuntojen rakentamisen laaduissa on huimia eroja.

Ensimmäistä kertaa Aunen luona vieraillessani ihastelin, kuinka henkeäsalpaavan kauniina Välimeri levittäytyy hieman kauempana ja alempana Aunen rivitalokaksion suurelta patiolta. Mutta Aune alkaa heti kertoa pettymyksistään, joista suuri osa liittyy juuri niihin laatuasioihin, joista kiinteistönvälittäjäystävä oli varoittanut. Ystävyys on kuitenkin säilynyt, sillä Aune on ymmärtänyt odottaneensa liikaa. *”Eihän edes ystävä voi parantaa Espanjan laatuongelmia, hän voi vain valita melko hyvän ja huonon väliltä.”*

Kyselen tarkemmin, minkälaisia laatuun liittyviä pettymyksiä Aune kohtasi uudessa Espanjan-asunnossaan.

”No, ajattele nyt itse: Akkunoista tuulee yhtä paljon, olivat ne sitten kiinni tai auki, lämmitystä ei ole, kaakelit tippuvat suihkuhuoneen seiniltä uudes-

taan ja uudestaan, ja veden tulostakaan ei ole mitään takeita. Ja tuo alakerran baari, jonka olemassaolosta en tiennyt lainkaan etukäteen, metelöi kaiken yötä niin, että nukkumisesta ei tule mitään. Moni asia on parantunut paljon täällä Espanjassa vuosien mittaan – jopa Costan riesana ennen ollut paha rikollisuus, asuntomurrot ja sen sellaset, on pienentynyt –, mutta kyllä se on edelleen niin, että suomalaiseseen laatuun tottuneet voivat vain ihmetellä tätä espanjalaisten huonoa rakentamista. Kyllä näissä asunnoissa asua voi, mutta toivomisen ja parantamisen varaa riittää. Talvella on kotona liian kylmä, vaikka mitä tekisi, kesällä liian kuuma. Mutta kyllä minä silti tykkään kovasti asua täällä Arroyossa. Täytyy vaan tilkitä noita pahuksen akkunoita ja mukautua.”

Aune osti tämän rivitaloasuntonsa Arroyo de la Mielistä 70-vuotiaana ja muutti Espanjaan sekä aloitti Espanjan kielen opinnot.

”Muut ikäystäväni Suomessa miettivät sairauksiaan ja kuolemista, mutta minä tyttö aloitin uuden elämän. Ei kaikki ole ollut ruusuilla tanssimista, mutta päivääkään en ole katunut. Hyvin on kaikista kommelluksista ja vastoinkäymisistä huolimatta mennyt.”

Aune pitää huolta kunnostaan ja terveydestään liikkumalla, lähinnä kävelemällä, paljon. Hänellä on muutamia hyviä suomalaisystäviä alueella, eikä hän kertomansa mukaan enempiä kaipaakaan. Lähistöllä asuviin espanjalaisiin Aune ei ole saanut oikein kontakteja – *”...ovat jotenkin niin etäisiä, ei niiden perhetuiksi tahdo päästä...”* –, vaikka hän kyllä espanjaa melko mukavasti puhuvana haluaisi olla enemmän espanjalaisten kanssa.

”Täällä asuu niin pahuksen paljon noita englantilaisia, jotka ovat vain toistensa kanssa. Ei minulla mitään heitä vastaan ole, ihan mukavia he ovat, mutta ei heistäkään ole kavereiksi. Useimmat suomalaiset ovat täälläpäin jotenkin niin erilaisia minuun itseeni verrattuna, että lähempää tuttavuutta heidän kanssaan ei oikein edes tee mieli tehdä. Tavallaan vähän yksinäistähän tämä täällä elo on, mutta toisaalta muutama hyvä ystävä on parempi kuin monta huonoa. Ja joka tapauksessa se mitä, aurinkoinen Espanja minulle antaa, korvaa kyllä sen, mitä ilman täällä jään.”

Aune on yksi niistä lukuisista ihmisistä, jotka viettävät talvet Espanjassa, kesät Suomessa.

”Emmä tiedä. Suomen kesän raikkaus ja vihreys on jotenkin niin hienoa, että ei minulle tulis' mieleenkään olla paahtumassa täällä Espanjassa kesällä. Olen kyllä välillä joulunkin Tapiolassa, koska kaipaan aina sitä 'valkeaa joulua', ja koska kylmin aika ei ole Espanjassakaan oikeen kivaa. Siis, koska asunnossa on etenkin öisin välillä hirmuisen kylmä. Niin kuin

sinä näet, minulla on tuossa nuo kaksi sähkölämmittintä, mutta ei ne oikein kunnolla auta talvemmillä. Alkusyksyt ja -kevääät ovat täällä Costalla parhaita, muulloin on liian kylmä tai liian kuuma.”

Kun erään kerran pyysin Aunea kertomaan jonkin häntä erityisesti miellyttävän pienen, arkipäiväiseen elämään Espanjassa liittyvän asian, Aune nosti esiin kauppareissunsa tähän tapaan:

”Kun väsyttän itseni kaupassa tuolla Arroyon mercadossa [ruokakaupassa], menen usein siinä keskustassa olevaan ravintolaan. Istun kantapöytäni aurinkoiselle ulkoterassille. Minuutin kuluttua tarjoilijapoika tulee – ¡Hola, señora! – ja tuo minulle jääkylmän oluen kauniissa lasissa. Siis pyytämättä, tilaamatta! Hän, se tarjoilija, tuntee minut. Ei taitaisi tapahtua Suomessa.”

Byrokratia ei saa Aunelta kiitosta.

”Olemme kai tottuneet pitämään Suomen byrokratiaa jotenkin hitaana ja hankalana. Mutta nämä espanjalaiset sen byron ’osaaavat’. Suomen byrokratia sujuu kuin rasvattu verrattuna espanjalaiseen. Huh-huh. Loputon jonossa seisominen ja ihan turhilta tuntuvien kaavakkeiden täyttäminen on täällä aika suuri osa elämää. Suomen virastot ovat paratiiseja takäläisiin verrattuina. Niin, ja jos pyytää sen kaakelimiehen sitä vessaa remontoimaan, hän tulee aikaisintaan pari päivää myöhemmin kuin mitä lupasi ja on sovittu. Siis jos tulee laisinkaan.”

5.1.2 Juhani

78-vuotias Juhani muutti pois Suomesta 54 vuotta sitten, kun hän valmistui diplomi-insinööriksi ja sai hänen ensimmäinen työpaikkansa Lontoosta. Juhani arvioi itsensä maailmanmieheksi. Hän on asunut ja työskennellyt monissa paikoissa ympäri maanpallolla ja pysähtyi lopulta Espanjaan, kun ikä pakotti eroamaan viimeisestä työpaikasta, joka sekin oli juuri Espanjassa.

”Mä olin naimisissa kaks’ kertaa ja kaks’ kertaa musta tuli leski. Viimeiset 12 vuotta olen asunut yksin omassa kämpässäni Espanjan Rivieralla meren rannalla. Ai että miks’ just siellä? Heh, mahdollisimman kaukana suomalaisten alueista Torresta [Torremolinoksesta] ja Funkkiksesta [Fuengirolasta]. En tykkää olla härmäläisten kanssa. Ne vaan syö pullaa ja karjalanpiirakoita, panevat espanjalaisia matalaksi ja jauhavat aina samaa laulua koti-ikävästä. Höpönlöpön! Menkää vaan takaisin sinne kylmään Suomeen, jos täällä on kaikki niin huonosti. Ei oo mun heiniä.”

”Suomalaisten kanssa mä en ikävä kyllä oikeen välitä olla. Mulla on vaan kaks’ ystävää täällä. Toinen on englantilainen ’Pate’ [Patrick], jonka kanssa me käydään yleensä pari kertaa viikossa skulaamassa [pelaamassa] golfia, ja toinen on hollantilainen naapurini ’Henkka’ [Hendrik]. Hesusun kanssa tuemme toisiamme arkiasioissa ja -tarpeissa ja joskus me istutaan paikallisissa pikkubaareissa granden cervezan [ison oluen], yleensä San Miguelin, äärellä, ja jutskataan ja tsiigataan [katsotaan], kuinka kuniit likat [tytöt] kulkevat rantakadulla korkeissa koroissa kuin nuket. Meidän iässä on katos näitä omia tapoja...”

Juhani käyttää mielellään vanhaa Helsingin murretta, jota hän syntyperäisenä helsinkiläisenä oli oppinut jo lapsuudessaan, kertomansa mukaan erityisesti isältään. Stadin slangi teki haastattelut toisinaan hieman hankaliksi; haastatteliija joutui aina välillä pyytämään Juhanilta ’suomennosta’ hänen käyttämilleen termeille ja sanoille. Myös myöhempi litterointi oli toisinaan melko työlästä tästä samasta slangisyydestä. Yksi syy slangin ylenpalttiseen käyttöön saattaa olla, että Juhani haluaa säilyttää juuri tämän kotimurteensa, koska arkielämässä hän puhuu – ja on puhunut jo kymmeniä vuosia – pääsääntöisesti lähes pelkästään englantia, minkä kielen taito on hänellä luonnollisesti erittäin hyvä ja jota hän käyttää hyvin englantilaisen huolitellusti (Juhani ei pidä amerikkalaisten tavasta ’vääntää’ englantia).

”Vaikk’ mä oonki tällanen maailmankansalainen ja omasta mielestäni hyvin koulutettu, tykkään edelleen bamlata [puhua] sitä kieltä, joka on mulle läheisin. Ja sehän on stadin slangi.”

”Siis lapsuus ja nuoruus? No totta kai mä nyt ne muistan ku eilisen – tai ehkä tässä iässä paremminki ku eilisen [naurahtaa]. Muistan, kuinka me ajettiin keväällä fillareilla [polkupyörillä] heikoilla jäillä Krunikan [Kruununhaan] kibojen [poikien] kaa Suomenlahdella. Muistan, kuinka me tapeltiin meidän mielestä tyhmien sörkkalaisten kanssa, koklasimme ekan kerran röökiä [tupakkaa] ja halpaa brenkkua [viinaa] Skatan [Katajanokan] rantsussa ja kuinka me dallattiin [käveltiin] loputtomasti pitkin stadin katuja jopa fimpejä [tupakannatsoja] plokaten [poimien]. Tosta dallaamisesta tuli mieleen seki, että mulla tais’ aina olla ihan liian bulit [isot] pläögät [kengät], ku mude [äiti] oli sitä mieltä, ett’ täytyyhän sitä kasvunvaraa olla. Siinä sitä sit mentiin niin että sukat pyöri jaloissa.”

”Ei, ei tää oo mitään koti-ikävä. Mun koti on nyt Espanja. Aurinko pais-taa, ihmiset hymyilee, palveluita on järkätty [järjestetty] vanhemmillekin. Kyllähän mä silti käyn aina välillä Suomessa mun kundien [poikien] luona [Juhanilla on kaksi naimissa olevaa poikaa Suomessa]. Mutt’ aina ihmet-telen, missä meidän vanha, kunnon stadi on nyt. Mee steissille [rautatie-asemalle], ja ympärillä kaikki on mustia ku Marokossa. Kapakat on täyn-

nä snadeja [pieniä] lapsia kaatokännissä. Rauhatonta, likasta ja tylsää. Mä käyn Hietsussa [Hietanimen hautausmaalla] rakkaideni luona ja lennän äkkii takas aurinkoon, kotiin tänne Rivieralle.”

Juhani näyttää kuuluvan Espanjaan melko hyvin sulautuneiden suomalaisten ryhmään (ryhmä yksi edellä kohdassa ’Maahanmuuttajien neljä sopeutumisryhmää’). Kun hän on tekemisissä paikallisten kanssa, hän pyrkii aina käyttämään Espanjan kieltä, jota hän on opiskellut erilaisilla kursseilla Espanjassa. ”*Asumme tässä maassa, joten maassa maan tavalla ja myös kielellä.*” Suomalaisten kanssa hän nauttii silminnähdessä stadin slangin käyttämisestä. Usein tuntui siltä, että hän varta vasten halusi yllättää keskustelukumppaninsa käyttämällä sanoja, joita toiset syntyperäiset suomalaiset eivät melko suurella todennäköisyydellä voi ymmärtää.

5.1.3 Leena

Leena on 68-vuotias lappeenrantalainen. Hän asuu vakituisesti ja ympärivuotisesti lähellä Torremolinoksen keskustaa, mikä tekee hänen vapaaehtoistyönsä suomalaisten parissa sujuvaksi. Leena auttaa Torremolinoksessa asuvia suomalaisia senioreita palkatta.

”Kyllähän monet haluavat antaa kaikkee pientä palkaksi. Kutsuvat syömään ja ostavat lahjoja. Yksi mun ’tytöistäni’ [myöhemmin selvisi, että Leena tarkoitti 77-vuotiasta Mandi-asiakastaan] on kova leipomaan, joten mun ei tarte lähteä suomalaiskauppaan pullaa ittelleni ostamaan. Mukavahan se on lahjoja saada. Siitä tietää, että asiakkaat tykkäävät...”

Leena tekee mitä vain. Hän vie suomalaisia pankkiin ja lääkäriin, siivoaa ja käy kaupassa. Tulkiksi asti hänestä ei hänen oman kertomansa mukaan kuitenkaan ole: ”*Ei oo oikein sitä kielipäätä, ja koulutkin jäivät vähän niinku käymättä.*”

Menneet vuosikymmenet Lappeenrannassa, jossa Leena asui koko elämänsä aina Espanjaan muuttoon asti, olivat täynnä touhua, joten ”*eihän sitä touhuamista osaa nytkään lopettaa, vaikka eläke juoksee tänne Torreen*”.

Tiedustelen, haluaako hän muuttaa vielä takaisin Suomeen iän karttuessa.

”Kyllähän minäkin ajattelen aina välillä näitä asioita, eihän tässä niin nuoria olla. Mutta kun touhuan ja touhuan, niin mieli pysyy onneksi aika kaukana noista jutuista. Mutt’ en mä vaan oikein tiedä, muuttaisko vielä Suomeen vai pitäiskö vaan jäädä tänne Torreén. Tarttee mieltä vielä...”

Leena on kova tanssimaan. Harrastus on jatkunut katkeamatta teini-ikästä asti.

”Tanssiminen on mun ruokani. Kato, siitä saa hyvää kuntoa, iloa mieleen ja välillä uusia ystäviäki. Me käydään täällä Kymppipaikassa, niinku sä olet nähnyt, joraamassa [tanssimassa] melkein aina, ku täällä on tanssit. Pannaan lattia kovalle kuin Lappeenrannan kasinolla konsanaan.”

Tämän tutkimuksen tekijä näki, kuinka Espanjan Aurinkorannikolla on suomalaisia yrityksiä ja yrittäjiä alalta kuin alalta. On kahviloita, autovuokraamoja, kampaamoja, kosmetologeja, hammaslääkäreitä, eläinkauppoja, juristeja, muutto- ja kuljetuspalveluita, tulkkeja, hierojia jne. Kirjo on lähes kaiken kattava. Silti moni Espanjassa asuva seniori kertoi arvostavansa eniten ihmistenvälistä vapaaehtoisapua, koska ”vain rahaa haluavat yrittäjät” eivät tarjoa sitä, mitä usein eniten tarvitaan – lämmintä, aitoa sosiaalista kanssakäymistä. Edes Costa del Solin monet suomalaisyhdistykset eivät saa aina varaukse- tonta kannatusta, koska nekin ovat toisinaan etäisen ja byrokraattisen tuntuisia. Tämän on myös Leena tuntenut ja nähnyt.

”Ei ne kaikki aina edes tarvitse mitään. Ne vaan haluaa seuraa ja virkistystä, ja jos mä voin auttaa siinä, saan itellenikin ihan yhtä paljon. Tää on kai se syy, miks’ mä en osaa lopettaa tätä touhuilua ja hössötystä.”

5.1.4 Marjatta

Marjatta on 65-vuotias, hilpeänoloinen lääkäri Tampereelta. Hyvin suoritettun koulun jälkeen sinnikäs Marjatta lähti Helsinkiin opiskelemaan lääkäriksi. Valmistuttuaan ja toimittuaan joitakin vuosia lääkärinä sekä Helsingissä että Tampereella hän oli pitkän aikaa työssä Tukhomassa Karoliniska instituutissa. Suomeen hän palasi 1980-luvun puolivälissä Tukholmassa syntyneen poikansa aikuistuttua. Poika jäi Ruotsiin, äiti muutti Suomeen.

”Mulla ei oo paljon kerrottavaa. Mä olen asunut vain viisi vuotta täällä Torremolinosissa ja viihtynyt oikein hyvin. Meillä on kiva viiden tytön porukka täällä Kymppipaikassa. Kaikki me ollaan 61–65-vuotiaita. Työ, kaikenlaiset velvollisuudet, lapset ja lastenlapset, ongelmat on jätetty Suomeen ja Ruotsiin.”

Marjatta nauraa helakasti.

”Täällä on vain kivaa. Mun mielestä mulla on nyt paras ikä ja vaihe elämässäni. Ennen oli aina kiire, mutta silloin oli kiire tehdä niitä lääkärintöitä. Nyt on kiire pitää hauskaa. Melkein viikoittain mulla on joku retki täällä Espanjassa tai ulkomaille. Kymppipaikassakin käymme koko ajan. Kerran viikossa on tanssi-ilta, kerran karaokea, välillä meillä on tapana suunnitella jotain tulossa olevaa juhlaa varten jotain uutta ja hauskaa, jota sitten harjoittelemme yhdessä. Ja onhan meillä sit ne kaikki samat juhlat, joita myös Suomessa ja Ruotsissa vietetään. Plus aina me tytöt keksitään jotain lisää. Kaksi kertaa vuodessa – syksyllä ja keväällä – Kymppipaikassa on sketsi-iltamat. Meidän luova jengimme suunnittelee ja organisoii kaiken alusta loppuun asti. Näissä bileissä meillä on aina kabareetanssia ja muutiesityksiä, paljon musiikkia ja vitsejä. Päätöntä menoa. Suomalaiset koko Aurinkorannikolla tuntevat meidät ja käyvät meidän esityksissä.”

”Ei, ei mulla ole mitään koti-ikävä. Täällä on hirmu paljon kaikenlaista tekemistä, ja sit kaikki mun suomalaisystävätkin ja sukulaiset käyvät. Aina on joku kylässä, joskus jopa kymmenen samaan aikaan. Patjat pannaan silloin keittiöönkin.”

Iloinen Marjatta nauraa taas.

”Joo, mä oon viihtynyt täällä aurinkoparatiisissa hyvin, mutt’ kotimaa on aina kotimaa. Kesällä mä voin olla vain joko Suomessa tai Ruotsissa. Niin, niin, sataa kyllä joskus, mutta se on kivaa vaihtelun vuoksikin.”

Marjatta on innokas retkeilijä ja lääkärinä kunnostaan hyvin huolta pitävä. Harrastuksiin kuuluvat myös tanssiminen ja laulaminen: Aikaisemmin hän rakasti lukemista yli kaiken, mutta nyt aktiivinen, enemmän fyysiseen kuntoon liittyvä harrastaminen on voitolla. Jokailtaista sängyssä ennen nukahtamista huonossa asennossa lukemista hän ei kuitenkaan ole osannut – eikä halunnut – edelleenkaan lopettaa.

5.1.5 Hilikka ja Esa

70-vuotias Vesa ja 68-vuotias Hilikka ovat Asociación Finlandesa Costa Del Sol -järjestön päivätoimintatila ”Kymppipaikassa” Torremolinoksessa kuin kotonaan. He katsovat, että oli viisas teko ostaa asunto Torremolinoksesta 14 vuotta sitten, jolloin he olivat vielä työssä Suomessa (Lahdessa). Asunnot olivat Espanjassa halpoja vielä silloin. Espanjan-asunnon oston jälkeen he kävivät Torremolinoksessa joka vuosi lomillaan niin usein kuin mahdollista. Tuolloin Vesa, opistoinsinööri, oli työssä omassa yrityksessään ja Hilikka palveli kaupan alueella. He lensivät Aurinkorannikolle kuin mökille.

Kymppipaikasta he löysivät heti paljon ystäviä. Lukuisat samanikäiset ja vähän vanhemmat suomalaiset viettivät aikaansa Kymmissä melkein joka päivä.

”Kymppi on kiva ja siisti paikka. Puhutaan, että täällä Espanjassa asuvat suomalaiset juo liikaa. Meidän mielestä se ei oo oikeen totta. Ainakaan Kymppipaikan suomalaiset eivät juo mitenkään paljon, eikä me oo nähty muuallakaan mitään sen kummempaa ryyppäämistä. Kyll’han tietysti jotkut saattavat välillä juoda vähän liikaakin, mutt’ ei se oo mitenkään yleistä meidän porukoissa. Tommoset nelikymppiset suomalaiset lomaturistit kyllä tulevat ja heiluvat humalassa, ja siksi me ei niistä tykätäkään. Joskus ne tulee Kymppipaikkaankin, ja siellä ne onkin sit ainoat känniset. Me varttuneemmat ihmiset täällä olemme tarpeeksi fiksuja ja harrastamme kaikkee terveellistä. Ei mekään lasiin syljetä, mutta kohtuus kaikessa.”

”Tykkäämme tästä paikasta ja koko alueesta myös siksi, että täällä meillä on oikeestaan ihan ku meidän Suomi. Me ei osata espanjaa, koska ei sitä täällä tarvita. Juhlimme suomalaisia juhlia suomalaisten tapojen mukaan, suunnittelemme yhdessä matkoja eri maihin ja paikkoihin, pelaamme kaikenlaisia pelejä, luemme suomalaisia lehtiä ja kirjoja. Tää elämä aurin-gossa on ihanaa! Oikeestaan kaikki sellaset yleispalvelut on Aurinkorannikolla suomeksi. Terveyspalvelutkin saa täällä nykyään Suomen kielellä.”

”Meillä suomalaisilla on täällä paljon samoja harrastuksia; esimerkiksi golf, keilailu, matkustaminen ja kaikenlaiset retket, patikointi vuorilla, tanssiminen, lenkkeily. Näitähän riittää.”

Eläkkeelle jäätyään pariskunta muutti Espanjaan ”linnuiksi”. He viettävät noin puolet vuodesta, talviajan, Espanjassa, kesät kotona Suomessa Lahdessa. Entä pysyvämpi muuttaminen Espanjaan?

”Muuttaa kokonaan ja pysyvästi Espanjaan? Ei missään tapauksessa! Espanja on meille lomailu- ja harrastuspaikka, mutt’ koti on nimenomaan Suomi. Ja pysyy.”

”Aina ku me palataan toukokuussa Suomeen, me käydään heti meidän pienen kesämökin saunassa, hypätään kylmään Vesijärveen ja istutaan valoisina öinä omalla terassilla järvinäköalaa ihastelemassa. Joo, vihdoinkin olemme kotona. Ihanaa, mikä rauha! Ei koskaan enää Espanjaan... Mutta syyskuussa, ku taas sataa melkeen joka päivä ja on kylmää ja märkää ja synkkää... No, ostetaanks jo ne liput? Sellasta se on, tää lintujen elämä.”

5.1.6 Anneli

Anneli on 81-vuotias nainen. Lyhyt, tummanpunainen tukka, hoikka ja sporttinen vartalo, aina tyylikkäissä vaatteissa ja hyvin meikattu. Hän näyttää vähintään 10 vuotta ikäistään nuoremmalta.

Anneli on syntynyt ja kasvanut Helsingissä suomalaisruotsalaisessa perheessä. Hän valmistui Helsingin yliopistosta opettajaksi ja meni samana vuonna naimisiin yliopistokaverinsa kanssa. 1970-luvulla pariskunta osti Marbellasta asunnon, koska se oli todella halpa, ja sen jälkeen Anneli ja hänen miehensä kävivät Marbellassa kuin mökillä – hie-man samaan tapaan kuin Hilikka ja Esa, ks. ed.

”Kaikki oli hyvin. Onnellisessa perheessä kasvoi kaksi lasta, hyvän työn jälkeen saimme hyvät eläkkeet. Matkustimme paljon. Iso omakotitalo Espoossa oli aina täynnä kavereita, sukulaisia ja lasten ystäviä. Mutta noin 15 vuotta sitten, kun ’ensimmäinen kello soi’, koko elämä muuttui kovasti.”

Anneli sairastui syöpään. Leikkauksen ja terapian jälkeen hän ”haastoi kuoleman” ja aloitti uuden elämän. Anneli ja hänen miehensä myivät kaiken omaisuutensa Suomessa ja muuttivat pysyvästi Espanjaan. Anneli menee joka päivä aikaisin aamulla rannalle aurinkoon. Hkävelee kolmisen kilometriä kävelysauvojen kanssa ja palaa kotiin, jossa on parvekkeella jo odottamassa rakkaan miehen valmistama, terveellinen aamiainen: tuoremehua ja hedelmiä.

Jokainen päivä on täynnä monenlaista tekemistä; jumppaa ja senioriliikuntaa, kävelemistä, uima-altaassa uimista, tanssi-iltoja ja niin edelleen. Anneli kävi ahkerasti Kymppipaikassa myös minun vetämässäni tuolijumpassa sekä tanssi-illoissa.

”Ei elämäni Suomessakaan passiivista ollut. Harrastuksia oli paljon, mutta ilmasto tekee kaiken niin vaikeaksi siellä Suomessa. Nyt, sairauteni jälkeen, minun on parempi pysytellä lämpimässä.”

”Suomessa emme käy enää. Miksikö? Maapallolla on liian monta kaunista paikkaa, missä me emme ole vielä käyneet. Poikamme asuu Kaliforniassa, tyttäreemme asuu Australiassa. Pari kertaa vuodessa haluamme tietenkin käydä heidänkin luonaan. Ei, emme käy Suomessa edes jouluna. Tämä vuonna me ollaan taas lähdössä maailmanympärimatalle joulua viettämään. Näin me tehtiin jo viime jouluna, ja se oli mahtava kokemus!”

Anneli hymyilee ja sanoo hieman surumielisesti: *”Toivon, että viikatemies ei löydä minua, kun olen aina eri paikassa.”*

5.2 Tulokset

Karistoa vapaasti lainaten (Karisto 2000, 27) en usko, että tätä tutkimusta varten keräämissäni haastatteluissa tulisi esille koko todellisuus aitona ja autenttisena, ei edes koko kokemuksellinen todellisuus. Mutta, jälleen Kariston tapaan, minäkään en usko minäkään muunkaan aineiston pystyvän vangitsemaan todellisuutta kauttaaltaan ja tarkasti. Kaikki haastateltavieni kertomukset ovat luonnollisesti yksittäisiä ja subjektiivisia tilityksiä, mutta mielestäni olisi väärin hyljeksiä niiden ulkoistakaan todistusvoimaa.

Litteroidun haastatteluaineiston sekä haastattelujen yhteydessä tekemiäni muistiinpanojen ja päiväkirjamerkintöjeni analyysi oli tärkein tulosten esiinnostaja. Omat havaintoni haastateltavien puheista, toiminnasta ja käyttäytymisestä erilaisissa muissa, haastatteluihin mitenkään liittymättömissä arkipäivän tilanteissa olivat toinen hyvä apuväline lopullisten tulosten esiin saamisessa ja analysoinnissa. Myös eri ihmisten spontaanit kertomukset toisistaan olivat kriittisesti tarkasteltuina varsin hyödyllisiä tietolähteitä haastateltavieni omia puheita ja käsityksiä ulkopuolelta valottavina ”vastapainoina”. Kaiken aineiston yksityiskohtainen sisällönanalyysi mahdollisti lopputulosten luotettavuuden nostamisen niin korkealle tasolle kuin nähdäkseni on mahdollista tämänkal-

taisessa, melko voimakkaasti tiettyyn ihmis- ja ikäryhmään sekä sosiaalis-yhteiskunnalliseen ilmiöön ja maantieteelliseen alueeseen rajatussa tutkimuksessa.

5.2.1 Psykososiaalinen toimintakyky ja vanhenemisen kokeminen

Sekä kaikilla seitsemällä päähaastateltavallani että useimmilla muilla kolmannen iän suomalaisilla oli tutkimuksen kenttävaiheen aikana, siis syksyllä 2007, joko hyvä tai erittäin hyvä psykososiaalinen toimintakyky. He ylläpitävät fyysistä terveyttään säännöllisellä, usein hyvinkin monipuolisella liikunnalla sekä harrastavat kaikenlaista yhdessä ja ovat iloisen ja elämäänsä tyytyväisen tuntuista, ja kaikki tähän juuri on yksi tärkeimmistä hyvän psykososiaalisen toimintakyvyn edellytyksistä.

Juhani on poikkeus kahdessa asiassa. Fyysisellä puolella hän harrastaa lähes yksinomaan golfia eikä juurikaan lenkkeile tai kävele terveyttään tietoisesti ylläpitääkseen tai edistääkseen. Tämän 78-vuotiaan autoilevan eläkeläisen fyysinen kunto tuntui kuitenkin olevan varsin hyvä, joskin esimerkiksi kävelemisessä näkyi tiettyä jäykkyyttä. Juhani ei myöskään juuri osallistu suomalaisten yhteisiin harrastuksiin, tapaamisiin ja retkiin, joten tässäkin mielessä hän on jonkinlainen poikkeus muihin haastateltaviini verrattuna. Hän ei kuitenkaan ole millään lailla eristäytynyt, saati sitten erakoitunut. Hänelle vain riittävät ne muutamat ystävät, joiden kanssa hän viihtyy, sekä se, että hän tapaa poikiaan aina silloin tällöin. Juhani on erittäin sosiaalinen ja ulospäin suuntautunut, joten hänenkin psykososiaalinen toimintakykynsä on erittäin hyvä.

Myös Aune elää Espanjassa hyvinkin suppean sosiaalisen verkoston sisällä, mutta siitä huolimatta hänen psykososiaalinen toimintakykynsä näytti varsin vahvalta. *”Mä olen tällaanen pohojalaanen tervaskanto...”*

Kuten Karistokin toteaa (Karisto 2000, 38), aivan tavanomainen vanheneminen saattaa kuitenkin aiheuttaa ongelmia Espanjassa, etenkin yksinäisillä. Nuorekkaiden kolmannen iän suomalaisten puuhakkuus ja vilkas sosiaalinen elämä voivat muodostaa kipeän kontrastin sille, joka on yksin ja jonka liikkumisen piiri alkaa voimakkaasti kaventua. Auringorannikko muistuttaa tässä suhteessa yhdysvaltalaisia eläkeläiskaupunkeja, joissa on hyvä elää niin kauan kuin itsellä on terveyttä, toimintatarmoa ja maksuvalmiutta, mutta joissa pärjäämättömät sulkeutuvat helposti yhteisön ulkopuolelle. Tämä on ymmärrettä-

vää ja loogista, joskin myös valitettavaa, mutta tätä ongelmaa en itse varsinaisesti todennut empiirisesti tutkimusta tehdessäni, suurimmaksi osaksi varmasti tutkimusrajausten vuoksi. Mutta on selvää, että ”siirtyminen” kolmannen iän reippaasta seniorista neljännen iän apua tarvitseväksi vanhukseksi on luonnollisesti aina erittäin vaikeaa, ja kolmannen iän elämän omakohtainen tunteminen ja näkeminen saattaa vain pahentaa tätä vaikeutta sen mielessä, joka joutuu turvautumaan toisten apuun omien voimien ja terveyden heikentyessä. Tämä ilmiö ei siis kuitenkaan kuulunut tämän tutkimuksen piiriin.

Vanhenemisesta tai iästä ylipäänsä minulle puhumista ei kukaan vältellyt. Päinvastoin, usein aihe nousi esiin tutkijan sitä pyytämättä. Jokainen haastateltavani kertoi omalla tavallaan iästään ja vanhenemisesta. Toiset olivat hieman surullisia iästään, toiset nauroivat sille. Toisinaan sama ihminen, joka oli puhunut vanhenemisestaan hymyillen ja iloisen tuntuksena, saattoikin puhua toisena päivänä samasta asiasta melko lailla ahdistuneesti. Lopputulokseksi kuitenkin tuli, että koska näiden kolmannen iän suomalaisten elämä Espanjassa on hyvin aktiivista ja sisällöltään rikkaan monipuolista, ikääntyminen ei ”ehdi” olla mielessä. Iän karttumista ei toki unohdeta, mutta se pysyy mukavasti syrjässä eikä sille anneta liikaa valtaa.

5.2.2 Tulevaisuudentoiveet ja -pelot

Haastatteluissa tuli esiin, että vaikka näiden kolmannen iän suomalaisten tulevaisuus ei ehkä ole järin pitkä, siltä odotetaan silti edelleen positiivisia asioita. Suunnitellaan, toivotaan, mietitään ja ollaan elämänmyönteisiä. Jonkinlaista tarkoituksellista todellisuuden pakenemisen halua – tulevaisuudesta esimerkiksi puhuttiin miltei yltyöpäisen iloisenä – esiintyi silloin tällöin, mutta toisaalta jopa inhorealistisia äänenpainoja oli havaittavissa. Tuntui, että tasapaino oli näiden kahden äärimmäisyyden välillä saavutettu, vaikka luonnollisista mielenailteluista aiheutunut heilahtelu saikin asiat toisinaan näyttämään yksipuolisilta ja voimakkaastikin värityneiltä.

Nämä ihmiset ovat kokeneita konkareita sekä suomalaisina että muuttolintuina. Vaikka heidän iloisuutensa, energisyytensä ja myönteinen elämänasenteensa tuntuivat tutkijan mielestä välillä ylenpalttisilta, oli havaittavissa, että he eivät haihattele – ainakaan aina. Silloin tällöin esiintynyt, pieni haihattelu ja sopiva ”pilvissä leijuminen” näytti auttavan

tulevaisuuden synkkien puolien ajattelemisen välttämiseksi, ja hyvä niin. Tätä kautta tulevaisuudenodotukset ja -pelot kytkeytyivät suoraan psykososiaalisen toimintakyvyn onnistuneeseen ylläpitoon.

Kun puhuttiin tulevaisuuden asuinmaasta avuntarpeen lisääntyessä ja vanhuuden vähitellen alkaessa, halut muuttaa ”vielä joskus” takaisin Suomeen ja pysyä Espanjassa lopun elämää jakautuivat kutakuinkin tasaisesti seitsemän päähaastateltavani kesken. Anneli ja Juhani haluavat jäädä Espanjaan, Hilikka ja Esa sekä Marjatta ja Aune aikovat muuttaa Suomeen – Marjatta tosin pitää myös Ruotsia mahdollisena vaihtoehtona –, Leena ei vielä tiedä. Taustahaastattelun kohteina olleiden muiden suomalaisten keskuudessa jakauma oli epätasaisempi ydinhaastateltavieni kertomaan verrattuna selvästi suuremman osan halutessa palata vielä joskus Suomeen.

5.2.3 Kolmannen iän pidentäminen

Useimmat haastateltavani eivät tunteneet käsitettä ’kolmas ikä’, vaikka sanaparia käytetään, kuten edellä on todettu, varsin yleisesti Espanjassa esimerkiksi tiedotusvälineissä. He vain elävät elämäänsä nuorekkaan ”iättöminä” eläkeläisinä, tyttöinä ja poikina. ”*Me tytöt mennään aina välillä noiden poikien kanssa tonne Carihuelaan [kalaravintoloihin tunnettu ranta-alue Torremolinoksen ja Benalmádena Costan välissä] syömään, vaikk’ siell’ on kyll’ aika kallista.*” (Hilikka)

Vaikka kolmas ikä on käsitteenä monille tuntematon, sitä pyritään käytännössä pidentämään ikään kuin vahingossa. On normaalia, että ihminen haluaa pysyä hyvässä kunnossa ja terveenä, että mukavaa toimintaa ja ystäviä riittää, että elämä on mielekästä ja mieliala on hyvä. Costa del Solilla suotuista ilmastoa mahdollistaa tätä yleishalua tukevan toiminnan. On esimerkiksi niin helppoa ja luontevaa vain astua ulos asunnosta ja alkaa kävellä, että liikuntaa tulee harrastettua sitä edes hyöty- tai terveystoimintana pitämättä. Ei vaatehankaluuksia, ei sääongelmia, ei sopivien ulkoilupaikkojen puutetta (reippailua harrastetaan lähes kaikkialla), ei pulaa samanikäisistä ulkoilijoista (ujokin eläkeikäinen ihminen tuntee olonsa mukavaksi rantakadulla omaa tahtiaan muiden vastaavanikäisten joukossa liikkuaan), ei puutetta mieltä ilahduttavista näkymistä. Aurinkoa, merta, vuoria, leppoisa tuulta, hymyileviä ihmisiä.

Tutkimus osoitti, että jos tietyt edellytykset täyttyvät – näistä tarkemmin pohdinnassa –, kolmannen iän pidentäminen on mahdollista. Tämä ei ole vähäpätöinen seikka, vaan jokaisen eläkeikää lähestyvän, ja nuoremmankin, olisi kenties hyvä yrittää ottaa siitä oppia hyvissä ajoin. Ehkäpä jotain tästä olisi tuotavissa Suomeenkin auttamaan kolmannen iän pidentämisessä niitä, jotka viettävät kolmannen iän Suomessa ilman halua tai mahdollisuutta muuttaa esimerkiksi Espanjaan. Valtaosa suomalaisistahan elää luonnollisesti edelleen elämänsä pääsääntöisesti Suomessa, toki muissa maissa varmastikin aina välillä lomailen, joten tukemisen tarvitsijoita riittää oman maamme rajojen sisäpuolella. Costa del Solin aurinkoa emme voi Suomeen tuoda, mutta tämän kolmannen iän pidentämisen teoreettisen taustan ja keinojen voiman ymmärtäminen sekä niiden soveltaminen käytäntöön tarkoituksen- ja mahdollisuuksien mukaisella tavalla saattaisivat olla hyödyksi Suomessa maan eläkeläisten fyysisessä kuntouttamisessa ja heidän psykososiaalisen toimintakykynsä ylläpitämisessä ja kohentamisessa sekä nuorempien ihmisten valistamisessa.

6 ILMIÖITÄ JA ELÄMÄÄ AURINKORANNIKOLLA

Tutkimus osoitti, että Espanjassa ikääntyvillä suomalaisilla ei juuri ole koti-ikävää. He ovat nuorekkaita ja käyvät Suomessa aina silloin, kun haluavat. He ovat täynnä intoa ja energiaa. He näkevät tulevaisuutensa yleisesti ottaen positiivisena. Kolmannen iän pidentäminen tuntuu olevan Espanjassa mahdollista useimpien haastateltujen kokemuksen mukaan. Suotuista ilmasto aurinkoiseen, terveellinen meri-ilma, lämpimän ilmaston mahdollistama jatkuva liikunta ulkona ja ulkona muutenkin paljon oleminen vaikuttavat positiivisesti sekä psyykkisesti että fyysisesti. Iloisuus ja onnellisuus osoittautuivat sekä tutkijan omien, melko subjektiivisten havaintojen että haastateltujen ihmisten näkemyksien mukaan Espanjassa suuremmiksi kuin vastaavanikäisillä Suomessa. Sosiaalinen verkosto rakentuu luontevasti laajaksi toisin kuin Suomessa, jossa ”erakoituminen” ja jopa syrjäytyminen ovat yleisiä sekä jossain määrin nähtävästi itse kansanluonteesta ja -perinteestä juontuvia.

Tutkija kohtasi useita esimerkkejä siitä, kuinka fyysisesti melko huonokuntoiset suomalaiset kokivat myös lääkärin jälkikäteen toteaman ”ihmeperannuksen”. Eräällä miehellä oli vaikea reumatismi jaloissa, mikä aiheutti sen, että tämän henkilön liikkuminen oli Suomessa kokonaan pyörätuolin varassa. Hän muutti Espanjaan terveyssyistä. Nyt hän kävelee reippaasti rannalla ilman mitään apuvälineitä.

Tutkimus näytti osoittavan, että ikääntyvien ihmisten fyysinen terveys oli yhteydessä psyykkiseen toimintakykyyn. Kun sekä naisten että miesten fyysinen terveys parani, psyykinen toimintakykykin parani. Esiin tuli myös se, että terveydestä riippumatta yksin elävät naiset tuntuivat olevan yksinäisempiä kuin yksin elävät miehet. Toisaalta miehet arvioivat yleensä terveytensä hieman huonommaksi kuin naiset ja he olivat myös jossain määrin depressiivisempiä kuin naiset.

Tutustuttuani lukuisiin Costa del Solin suomalaisiin ja tutkittuani heidän elämänsä minulle tuli selvä tuntuma, että suomalaiset eivät integroidu Espanjan kulttuuriin ja yhteiskuntaan. Costa del Sol on pikku-Suomi, ja suomalaiset ovat ”liian suuri” vähemmistö Aurinkorannikolla, ja siksi heidän ei edes tarvitse integroitua Espanjaan, eivätkä he ole myöskään motivoituja siihen. Suomalaisille on järjestetty niin paljon palveluita – itse

asiassa kaikki ihmisten tarvitsemat palvelut – heidän omalla kielellään, että he elävät kuin Suomessa. Paikka on muuttunut, elämäntavat eivät. Suomalaiset puhuvat omalla kielellään, lukevat suomenkielisiä lehtiä ja kirjoja (suomalaisia kirjastoja on monessa paikassa), käyvät suomalaisissa kaupoissa, ravintoloissa, baareissa ja toimintakeskuksissa, kuuntelevat suomalaisia luentoja, käyvät suomalaisissa konserteissa ja tanssiaisissa jne. Selvin ero Suomeen verrattuna on kolmannen iän ihmisten aktiivisuus, reippaus sekä yleisesti ottaen hyvä terveys ja fyysinen kunto. Kaikki tämä mahdollistaa sen, että kolmannen iän suomalaiset kokevat itse olevansa nuorempia kuin vastaavanikäiset Suomessa ja sellaisina he näyttäytyivät myös tutkijalle.

Monista eri maista tulleet ikääntyvät ihmiset ovat ”valloittaneet” Aurinkorannikon. He ovat tyytyväisiä, hyvinvoivia ja pirteitä. Suomalaiset eivät poikkea muista Espanjaan muuttaneista tässä suhteessa. Aurinkorannikon suomalaisseurat ja evankelis-luterilainen kirkko ovat tärkeässä asemassa espanjansuomalaisten elämässä. Suuri osa harrastuksista ja ystävyysuhteista löydetään usein kyseisten tahojen kautta.

Espanjassa oleviin ystävien kanssa ollaan yhteydessä jatkuvasti. Ystävät Espanjassa ovat suurimmalta osin vain suomalaisia. Sosiaalinen verkosto suomalaisten kesken näyttää olevan tiivis ja hyvin toimiva. Yhteydenpito kotimaahan Suomeen on sekin sosiaalista elämää, joskin yhteyttä pidetään useammin ystäviin Espanjassa kuin ystäviin Suomessa. Kaikilla on kuitenkin ainakin jokunen ystävä Suomessa, mikä tuntuu viittaavan siihen, että Suomesta eläkeiässä Espanjaan muuttamisen syy ei ole ainakaan yksinäisyys.

Suomessa suomalaiset elävät mielellään yksin ”omissa tuvissaan”, mutta ulkomailla asiat ovat toisin. Ulkomailla suomalaiset nimenomaan haluavat olla toistensa kanssa ja puhua omaa kieltään. Tällä on suuri merkitys iloisuuden, onnellisuuden ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta.

Espanjassa asuvien suomalaisten Suomi-suhde ei juuri osoita ohenemisen merkkejä, päinvastoin. Kotimaankaipuu tuodaan esiin monta kertaa ja monin sanoin. Suomi-suhde näyttää Espanjassa muuttuvan aikaisempaa intensiivisemmäksi. Matkan päässä aikaisemmasta itsestäänselvyydestä, omasta suomalaisuudesta, tulee todella tiedostettu asia. Pikemmin kuin irtioksi suomalaisuudesta Espanjaan muutto voidaankin tulkita suo-

malaisuuteen olennaisesti kuuluvan itsellisyys- ja riippumattomuuspyrkimyksen yhdeksi ilmentymäksi. Suomalaisilla on sisäistynyt tarve kuulua kulttuurin jäsenenä laajempaan ryhmään, olla yksi muista, mutta toisaalta tuo kulttuuri on sellainen, että se sysää yksilön selviytymään yksin. Kun mennään etelään, suomalaisuus ei siis heikenny vaan se päinvastoin voimistuu. Tästä Karistolla oli joitakin ennakkotietoja ennen kuin hän aloitti oman tutkimuksensa ”Suomalaiselämää Espanjassa”, mutta silti ilmiö yllätti hänet voimakkuudellaan (Karisto 2000, 44.): ”Olin kuvitellut suomalaisten keskuudessa olevan paljon enemmän kosmopoliittisesti ja vähemmän kansallisesti suuntautuvia ihmisiä. ... opetus onkin ollut, että kannatti mennä Espanjaan tutkiakseen – suomalaisuutta.” Aurinkorannikon suomalaisuudessa on paljon kaikkein perinteisintä supisuomalaisuutta, mutta samalla myös uudenlaisia, eteläisestä elinympäristöstä ja kulttuurista omaksuttuja aineksia.

Hyvä esimerkki intensiivisen Suomi-suhteen omaavasta Aurinkorannikon suomalaisesta on haastateltavani Juhani. Hän pitää itseään melko lailla Suomesta etäänntyneenä maailmanmiehenä, jota ei Suomi enää juuri hetkauta, mutta tavatessamme lukuisia kertoja hänen puheensa kääntyi kuitenkin tuon tuostakin Suomea koskevaksi minun häntä siihen mitenkään johdattelematta. Juhani suree vakavasti ja suuresti sitä, kuinka moni tärkeä asia on hänen näkemyksensä mukaan mennyt Suomessa ratkaisevasti huonompaan suuntaan. Näin useita kertoja jonkinasteista tuskaa hänen kasvoillaan hänen näistä seikoista puhuessaan, eivätkä edes kyyneleet aina olleet käsittääkseni kaukana hänen silmistään. Ehkä tämä ei, kuten hän sanoo, ole koti-ikävä tai Suomen-kaipuuta termien perinteisessä merkityksessä, mutta syvää isänmaanrakkautta ja suomalaisuutta se selvästikin on. Ei ihminen liene juuri kykenevä suremaan jonkin maan (kuviteltua tai todellista) alaspäin menoa, jos ei rakasta kyseistä maata.

Useimmat Espanjassa kolmatta ikäänsä elävistä suunnittelevat varsinaisen vanhuuden, neljännen iän, viettämistä Suomessa, koska hoivan ja hoidon tarve sekä riippuvuus muista ihmisistä lisääntyvät iän väistämättä mukanaan tuomien toimintakyvyn heikentymisen, sairauksien ja arjen askareistakin selviytymisen vaikeuksien vuoksi. Syvimmin Espanjaan kotiutuneet haluavat kuitenkin viettää koko loppuelämänsä Espanjassa.

Onko Costa del Sol siis täydellinen paratiisi, jossa suomalaiset elävät ilman ongelmia? Ei toki. Tämän tutkimuksen yhteydessä sekä lopullisina kohteina että tutkimuksen alku-

vaiheissa laajemmin haastatellut suomalaisseniorit osoittautuivat keskimäärin elämäänsä melko tai hyvin tyytyväisiksi. Tämä jossain määrin kenties yllättävä havainto johtuu ainakin osittain siitä, että tutkimuksen piirissä ollut ihmisjoukko oli pitkälti ”valmiiksi valikoitunut” – ei siis varsinaisesti etukäteen valittu – käytännön olosuhteista johtuen ihmisiin, joista useimmat elävät sosiaalisesti rikkaasti toisiaan tavaten ja yhdessä harrastaen. Kuten olen kertonut, päätyöskentelypaikkani Costa del Solilla oli Torremolinoksessa sijaitseva Asociación Finlandesa Costa Del Sol -järjestön päivätoimintatila ”Kymppipaikka”, jonne suomalaiset kokoontuvat päivittäin mitä erilaisimpien harrastusten, piirien ja ajanvietteen pariin. Nämä ihmiset ovat siis itse pitäneet päättäväisesti huolta oman elämänsä merkityksellisyyden säilyttämisestä sekä sosiaalisen verkoston olemassaolosta ja siihen tiukasti kuulumisesta.

Tämän edellä kuvatulla tavalla rajatun ihmisjoukon ulkopuolella Espanjan Aurinkorannikolla asuu luonnollisesti myös suomalaisia, jotka elävät toisenlaisissa sosiaalisissa piireissä tai jopa hyvin yksinäisinä ja ahdistuneina sekä kenties pahastikin syrjäytyneinä. Seniorielämä Costa del Solilla ei ole vain aurinkoa, kävelyä ja harrastamista, vaan myös kipeitä kokemuksia ja tuntemuksia sisältävää; lasten ja lastenlasten kaipaamista, alkavia muistihäiriöitä ja dementiaa, läheisistä luopumista maantieteellisen etäisyyden ja kuoleman kautta sekä omien sairauksien kanssa taistelua. Tällaisia asioita ei kuitenkaan tullut kovin paljon esiin tämän tutkimuksen aineistolla ja rajauksella, eikä se ollut tarkoituksaan.

Alkoholismi ei ole harvinaisuus espanjansuomalaisten keskuudessa, mutta sekä omien, yllättävien havaintojeni että minulle useiden ihmisten kertoman mukaan tilanne on kohentunut selvästi kymmenien vuosien saatossa. Stereotyyppinen kuva siitä, että suomalaiset muuttavat Espanjaan ja ovat Espanjassa viinan perässä, ei näytä enää pitävän paikkaansa. Toki alkoholismia esiintyy kuten kotimaassa Suomessakin, mutta siinä missä jotkut suomalaiset muuttivat 1960-luvulta alkaen Espanjaan halvan alkoholin houkuttelemina jo Suomessa alkaneen alkoholiongelmansa mukanaan kantaen (ja sitä Espanjassa sitten usein traagisin seurauksin vain syventäen), he näyttävät nyt muuttavan Aurinkorannikolle yhä useammin terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin houkuttelemina. Vielä 1990-luvulla illoittain täynnä humaltuneita suomalaisia olleet kapakat ovat nyt siistiytyneet tai lopettaneet toimintansa.

Tutkija yritti useaan otteeseen löytää alueellisia ”alkoholiongelmakeksittymiä” eri puolilta Costa del Solia (erityisesti Torremolinoksesta, Los Bolichesista, Fuengirolasta ja Marbellasta), mutta syksyn 2007 kolmen kuukauden jakson aikana silmiin pisti yksi ainoa pieni baari (Los Bolichesissa), jonka asiakaskunta muodostui jo ulkonäön perusteella selvästi alkoholisoituneiksi todettavissa olleista suomalaisista. Koska nämäkin ihmiset olivat kuitenkin pääsääntöisesti suhteellisen nuoria, eivät siis kolmannen iän henkilöitä, he olivat vain havainnoinnin kohteita, eivät itse tutkimukseen kuuluvia.

Kymppipaikassa Torremolinoksessa järjestettiin tanssi-iltoja suomalaisille vähintään kerran viikossa. Koska Kymppipaikassa on myös baari täysin alkoholioikeuksin, tutkija oli varautunut näkemään ”kosteita” tanssiaisia. Ylivoimaisesti suurin osa Kymppipaikan suomalaissenioreista tuli kuitenkin tansseihin nimenomaan tanssimaan, ei juomaan. Alkuillasta otettiin ehkä yksi olut, illan kuluessa syötiin ja otettiin lasi viiniä, myöhemmin vielä ehkä kahvi ja konjakki. Jotkut joivat ainoastaan kivennäisvettä. Lukuisia tanssi-iltoja seurannut tutkija havaitsi vain muutaman (naispuolisen) henkilön, jolla oli taipumus ja halu nauttia alkoholia niin paljon, että se näkyi selvästi heidän käytöksessään ja kuului heidän puheessaan. Mutta myös nämä samaiset ”tytöt” olivat kuitenkin jo seuraavana aamuna taas reippaalla lenkillä rannalla tai rantatiellä ja lähdössä muiden kanssa retkelle naapurikaupunkiin. Hekään eivät siis unohda kunnostaan huolen pitämistä eivätkä näytä koskevan alkoholiin päiväsaikaan eivätkä edes joka päivä.

Toistettakoon, että suomalaisilla toki siis on alkoholiongelmiä Espanjassakin, mutta näytti mahdolliselta, että niitä on ihmisten lukumäärään suhteutettuna keskimäärin jopa vähemmän kuin Suomessa. Suomessa ja Espanjassa harjoitetun terveystiedottamisen seurauksena tapahtuneen yleisen viisastumisen lisäksi tähän vähentymisilmiöön on todennäköisesti ollut vaikutuksensa myös Espanjan Euroopan Unioniin liittymisellä ja sen mukanaan tuomalla hintatason nousulla. Espanja ei ole enää se sama halpa maa, jossa pienellä suomalaiseläkkeellä voi elää kuin kuningas tai kuningatar. Kaikki on kallistunut roimasti, myös alkoholi. Matalien hintojen perässä ei enää kannata muuttaa Espanjaan, joten moni alkoholiongelmainen pysyy Suomessa.

On myös väitetty, että suomalaisten Espanjassa muodostamissa pienissä yhteisöissä esiintyy negatiivista juoruilua häiritsevässä ja ihmisten elämää pilaavassa määrin. Tutkimus ei vahvistanut tätä väitettä, mutta se ei myöskään kumonnut sitä. Lienee niin, että

perusteettomasti paheksuvaa ja pahantahtoista juoruilua ei voi kokonaan välttää missään pienessä tai pienehkössä, sisäänpäin lämpiävässä yhteisössä.

7 POHDINTA

Eläkkeelle siirtyvien lukumäärä kasvaa Suomessa lähitulevaisuudessa, ja tutkimukset viittaavat siihen, että reilulla osalla tulevista eläkeläisistä on halu muuttaa etelään. Muuttaminen Espanjaankin siis lisääntyy, kun suuret ikäluokat saavuttavat eläkeiän. He ovat tutkitusti terveempiä ja vauraampia sekä koulutetumpia ja liikkuvampia kuin edellisten sukupolvien edustajat, joten kaikki edellytykset muuttaa esimerkiksi Espanjaan ja elää kolmatta ikää suuremmitta ongelmitta ovat olemassa. He ovat jo tottuneet tiettyyn elämäntyyliin, jonka säilyttäminen on monin osin helpompaa Espanjassa kuin Suomessa, kun otetaan huomioon myös psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen liittyvät tekijät. Suurten ikäluokkien osien siirtyminen Espanjaan aiheuttaa tietenkin painetta heidän Espanjassa saatavilla olevien palvelujen, myös ikäihmisille suunnattujen, kehittämiseksi.

Integroitumisen puuttuminen ei ole hyvä asia. Se on varmasti jossain määrin hyvä vanhemmille, tämän tutkimuksen kohteena olleille suomalaisille, mutta Espanjassa kasvaa uusi suomalaisten sukupolvi, jonka tulisi kasvaa nimenomaan Espanjassa, ei pikkusuomessa. On toki hienoa, että tarjolla on suomalainen päiväkotiki ja peruskoulu sekä vuodesta 2007 alkaen myös lukio, mutta liian vahva oma kulttuuri missä tahansa ”vieraassa” maassa saattaa osoittautua vaaralliseksi. Historia opettaa, että tällaisessa tilanteessa konflikteja syntyy varmasti. Muistamme kaikki viime vuosien tapahtumat Ranskassa (Pariisissa), Hollannissa, Englannissa ja muissa monikulttuurisissa maissa, joissa maahanmuuttajapolitiikassa oli tehty virheitä jo alussa. Konfliktit voidaan välttää vain hyvällä integroitumisella maahan, ja oma kulttuuri tulee säilyttää muilla kuin eristäytymisen keinoilla.

Yhteistyö paikallisten viranomaisten kanssa näytti toimivan hyvin. Suomalaisilla on samat oikeudet kuin espanjalaisilla, espanjalaiset toivottavat heidät tervetulleiksi maksamaan veroja ja kohentamaan omalta osaltaan Costa del Solin elämää ja taloutta. Espanjan byrokratia tosin on suomalaista vastinettaan jäykempää ja hitaampaa, mutta espanjansuomalaiset ovat tottuneet siihen.

Yksi tutkimuksen tärkeimmistä havainnoista oli, että sekä fyysisellä että virikkeellisellä psyykkisellä aktiivitoiminnalla on selvä positiivinen vaikutus Espanjassa tutkimuksen

kohteina olleiden suomalaisten psykososiaalisen toimintakyvyn ylläpitoon ja depressiivisten oireiden hallintaan. Fyysistä toimintakykyä voidaan parhaiten tukea fyysisillä menetelmillä ja harrastuksilla sekä tarkoituksenmukaisilla apuvälineillä (raskaille vuoristovaelluksille ei tule lähteä ilman hyviä lenkkikenkiä ja kävelysauvaa). Psykkisen ja sosiaalisen toimintakykyisyyden ylläpidossa kaikki suomalaisten Espanjassa harrastamat toimintamuodot näyttävät olevan sinänsä yhtä hyödyllisiä, mutta pidempikestoiset, säännöllisesti jatkuvat muodot vähentävät esimerkiksi depressiivistä oirehdintaa ajallisesti rajattuja paremmin. Jos toimintoihin osallistuminen lopetetaan, vaara ajautua takaisin jo voitettuihin mielentilallisiin ongelmiin kasvaa.

Säännöllisesti ja määrätietoisesti ulkoilua harrastavien ikärakenne näyttää tämän tutkimuksen tekijän havaintojen mukaan olevan selvästi erilainen Espanjassa kuin Suomessa. Suomessa ainakin tutkijan tuntemilla alueilla hölkkää tai reipasta kävelyä harrastavista valtaosa on nuorehkoja tai keski-ikäisiä ihmisiä. Senioreja ei juuri näe lenkkipoiluilla, rantakaduilla tai muilla ulkoilureiteillä. Espanjassa tilanne näyttää olevan lähes päinvastainen. Enemmistö puistoissa, rannoilla ja rantakaduilla päivittäin terveellistä liikuntaa harrastavista on juuri kolmannen iän henkilöitä. Nuoremmat laiskottelevat rannoilla ja penkeillä ikäihmisten liikkeessä pontevasti samoilla alueilla. Suotuisassa ilmastossa ulkoliikunnasta tulee helposti ja luontevasti säännöllinen, mukava harrastus, kun taas Suomessa jo pelkkä ulos lähteminen tuntuu useimmista senioreista jotenkin työläältä kaikkine pukeutumisriitteineen. Tämä Aurinkorannikolla säännöllisesti ulkoilua harrastavien ikärakenne on tutkijan näkemyksen mukaan suorassa yhteydessä kolmannen iän pidentämiseen Espanjassa. Liikunta tuo ja ylläpitää fyysistä terveyttä, mikä taas lisää psyykkistä hyvinvointia, ja molemmat yhdessä ylläpitävät ja parantavat psykososiaalista toimintakykyä.

Aurinkorannikolla sekä suomalaiset naiset että miehet kertoivat saavansa hyvän olon ja mielen melko tavallisista, arkisista tapahtumista ja sosiaalisista suhteista. Suurin osa näistä vanhenevista henkilöistä oli varsin tietoinen oman terveyden omakohtaisen hoidamisen tärkeydestä. Sekä miehet että naiset kuvasivat psyykkistä toimintakykyään pääsääntöisesti hyväksi, harvemmin tyydyttäväksi. Näkyi selvästi, että ikääntyvän ihmisen kokonaisyhyvinvoinnin kannalta psyykinen toimintakyky ylläpiti henkistä kuntoa ja vireyttä sekä toi mielekkyyttä ja tarkoituksellisuuden tuntua jokapäiväiseen elämään.

Kehittämisen varaa olisi espansuomalaisille tarjottavan kulttuuritoiminnan tasossa. Elävä musiikki, jota suomalaisille tarjottiin Kymppipaikassa esimerkiksi tanssi- ja karaoke-iltujen yhteydessä, osoittautui usein laadullisesti melko ala-arvoiseksi, koska osa esittäjiksi palkatuista – siis tosiaankin palkatuista, ei vapaaehtoisesti toimivista – henkilöistä ei omannut taitoja, joita musiikin julkinen esittäminen ainakin korvausta vastaan edellyttää. Tuntui, että ajatuksena pidetään, että ”eivät ihmiset kuitenkaan mitään ymmärrä”. Vai onko vain niin, että tanssiaisia ym. musiikkiin liittyvää toimintaa järjestävät henkilöt eivät ole, ehkä täysin ymmärrettävästi, riittävän perehtyneitä asioihin kyetäkseen tekemään oikeita valintoja ja ratkaisuja? Katson joka tapauksessa olevan hyvin mahdollista, että monet, etenkin koulutetummat, Costa del Solin suomalaiset jättävät tulematta järjestöjen tilaisuuksiin ohjelman matalan tason vuoksi. Voidaan siis ajatella, että jotkut ihmiset jäävät sosiaalisen toiminnan ulkopuolelle vain siitä syystä, että kukaan ei ole tullut ajatelleeksi tarjonnan tasosta huolehtimisen tärkeyttä. Tämä olisi mielenkiintoinen aihe uudelle tutkimukselle.

Onko kolmannen iän pidentäminen siis mahdollista suomalaisille Espanjassa? Kyllä, näyttää tosiaan siltä, joskin asiaa tulisi tutkia lisää. Vastaavia tutkimuksia tulisi tehdä myös muissa maissa, joissa suomalaisia eläkeläisiä asuu pysyvästi tai pysyväisluonteisesti. Espanjan yhteiskunnan sosiaalijärjestelmän ja Aurinkorannikon suomalaisjärjestöjen tulee myös luonnollisesti kehittää ja lisätä määrällisesti niitä palveluja, joita kasvava kolmannen iän suomalaisväestö Espanjassa tarvitsee.

On myös huomattava, että etelään muuttaminen ei takaa kolmannen iän pidentymistä automaattisesti kaikille. Ihmisen on oltava itse määrätietoinen muun muassa oman fyysisen kuntonsa ylläpidossa ja sosiaalisen elämänsä aktiivisuuden säilyttämisessä, onnekas esimerkiksi perusterveytensä suhteen, ei liian varaton eikä liian arka itse muuton mahdollistamiseksi jne. Tämän tutkimuksen seitsemän päähaastateltavaa kuuluvat ryhmään, jolla on kaikki tämä. He eivät suinkaan ole alkuunkaan ainoita, mutta toisaalta sekä Espanjassa että Suomessa on eläkeikäisiä ihmisiä, joilta puuttuu yksi tai useampi edellä esittämistäni kolmannen iän pidentämisen edellytyksistä. Kolmannen iän pidentäminen muuttamalla etelään (ja toimimalla ja elämällä siellä pidentämistä tukevalla tavalla) tuntuu siis olevan mahdollista, mutta ei kaikille.

Tutkimustyöni onnistui odotusteni mukaisesti ja nähdäkseni varsin hyvin itse tutkimukseen käytettävissäni ollut rajoitettu kenttätyöaika huomioiden. Periaatteessa minun syksyn 2007 työharjoittelujaksoni Espanjassa oli kestoaltaan riittävä nyt tekemäni (tai kattavamman) tutkimuksen perusteelliseen toteuttamiseen, mutta käytännössä aivan näin ei ollut, koska monenlaiset tutkimukseen mitenkään liittymättömät työtehtävät haukkasivat kovin suuren osan ajastani. Tämä teki jakson mielenkiintoiseksi ja ammatillisesti kehittäväksi, mutta samalla se rajoitti mahdollisuuksiani paneutua tutkimukseen niin intensiivisesti kuin olisin halunnut. En kuitenkaan katso tutkimuksen kärsineen tästä. Olisi joka tapauksessa varsin kiintoisaa päästä myöhemmin uudestaan Aurinkorannikolle tekemään syvempää jatkotutkimusta samasta aiheesta Espanjan suomalaisten pariin niin, että haastateltavien joukko olisi suurempi – ja siten Costa del Solin suomalaisväestöä paremmin edustava – ja että varsinaiseen kenttätyöhön olisi käytettävissä enemmän aikaa.

Kuluneina vuosina on myös ollut mielenkiintoista havainnoida koko tämän opinnäytetyöni kehittämisprosessia ikään kuin ”itseni ulkopuolelta” ensimmäisistä, suhteellisen epämääräisistä perusideoista (ks. johdanto) syventävien opintojen kautta käytännön tutkimukseen ja siitä saatuihin lopputuloksiin sekä tämän kirjallisen työn tekniseen toteuttamiseen. Kaikki vaiheet olivat antoisia, joskus yllättäviäkin, ja aina uusia ideoita rikkaasti ja vuolaasti herättäneitä.

LÄHTEET

- Aaltola, Juhani & Valli, Raine (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Chydenius-Instituutin julkaisuja 2/2001. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Airaksinen, Timo 2002. Vanhuuden ylistys. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.
- Alitolppa-Niitamo, Anne 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Matkaopas maahanmuuttajan kohtaamiseen ja kulttuurien väliseen vuorovaikutukseen. Helsinki: Sairaanhoidtajien koulutussäätiö, Suomen mielenterveysseura.
- Autio, Risto (toim.) 1996. Sosiaalityö Aurinkorannikon suomalaissiirtokunnassa. Toimintakertomus ja vuosikirja 1.6.1995–31.5.1996. Helsinki: Helsingin Diakonissalaitos.
- Bionet i.a. Kuinka ikääntyminen tapahtuu? Viitattu 17.5.2008.
http://www.bionetonline.org/Suomi/Content/ll_cont3.htm. Tallenne tekijän hallussa.
- Heikkinen, Eino & Marin, Marjatta 2003. Vanhuuden voimavarat. Helsinki: Tammi.
- Helppikangas, Pirjo & Hiltunen, Sirpa 1992. Aurinkorannikon suomalaiset. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntapolitiikan laitos.
- Helsingin Sanomat 2006. Suomalainen terveysklinikka avattiin Aurinkorannikolla. Osasto Elämä & Terveys 3.4.2006.
- Isohanni, Matti; Tienari, Pekka & Achté, Kalle 1993. Vanhuus ja mielenterveys. Porvoo, Helsinki, Juva: WSOY.
- Karisto, Antti (toim.) 2000. Suomalaiselämää Espanjassa – kirjoituskilpailu ja sen sato. Teoksessa Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Suomalaiselämää Espanjassa, Kansanelämän kuvauksia 49. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–49.
- Karisto, Antti 2002. Mitä on kolmas ikä? Käsitteestä ja sen käytöstä. Lehdessä Gerontologia 16 (2002), nro 3. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 138–142.
- Karisto, Antti 2004. Kenttätöissä Costa del Solilla. Teoksessa Laaksonen, Pekka & Knuuttila, Seppo & Piela, Ulla (toim.) Kenttäkysymyksiä, Kalevalaseuran vuosikirja 83. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 301–335.

- Lumme-Sandt, Kirsi 2005. Vanhan ihmisen kohtaaminen haastattelutilanteessa. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna ja Tiittula, Liisa (toim.) Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino, 125–144.
- Mari, Marjatta & Hakonen, Sinikka (toim.) 2003. Seniori- ja vanhustyö arjen kulttuurissa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Muhonen, Reetta & Ojala, Hanna 2004. Ajassa muuttuva kolmas ikä. Lehdessä Gerontologia 18 (2004), nro 1. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 10–17.
- Noppiari, Eija & Koistinen, Paula. (toim.) 2005. Laatus vanhustyöhön. Helsinki: Tammi.
- Parkkinen, Pekka 2002. Suomen ja muiden unionimaiden väestön ikärakenne vuoteen 2050. VATT-keskustelualoitteita 265. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Peltola, Olavi 1996. Dios le guarde. Aurinkorannikon suomalaiset. Asociación Finlandesa Costa del Sol 20 vuotta. Costa del Sol, Espanja: Asociación Finlandesa Costa del Sol.
- Raitanen, Anitta (toim.) 1998. Vanhustyön keskusliitto – Centralförbundet för de gamla väl ry. Elämyksiä, kokemuksia. Vireyttä vuosiin -projektin loppuraportti. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto ry.
- Ranta, Sari 2004. Vanhenemismuutosten eteneminen. 75-vuotiaiden henkilöiden antropometrinen ominaisuuksien, fyysisen toimintakyvyn ja kognitiivisen kyvykkyyden muutokset viiden ja kymmenen vuoden seuranta-aikana. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa (toim.) 2005. Haastattelu – tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Silius, Kirsi 2005. Sisällönanalyysi. Viitattu 28.9.2008.
http://matwww.ee.tut.fi/hmopetus/hmjatkosems04/liitteet/JOS_hypermedia_Silius150405.pdf. Tallenne tekijän hallussa.
- Snellman, Ritva Liisa 2007. Paikka auringossa. Helsingin Sanomat, Sunnuntai-osasto 11.3.2007.
- Stakes 2004. Dialogi 5/2004. Viitattu 17.5.2008.
<http://dialogi.stakes.fi/NR/rdonlyres/14CF5CCD-01E0-4349-B07E-8FD4D38A9715/0/dialogi20045.pdf>. Saatavissa <http://dialogi.stakes.fi/>, Arkisto.
- Suikki-Honkanen, Katri 1996: Los Pacos. Suomalaiskylä Espanjassa. Turku: Turun yliopisto.

Suomen evankelis-luterilainen kirkko Espanjassa i.a. Luettu 10.8.2007.

<http://www.suomenkirkkoespanjassa.net/>

Talo, Seija (toim.) 2001. Kansaneläkelaitos. Sosiaali- ja terveysturvan katsauksia 49.

Toimintakyky – viitekehuksesta arviointiin ja mittaamiseen. Seminaariraportti Turku 4.–5.5.2000. Turku: Kansaneläkelaitos, tutkimus- ja kehitysyksikkö.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi

Viramo, Petteri 1998. Vanhakin vertyy. Päiväkuntoutuksen ja viriketoiminnan vaikutus ikääntyneen toimintakykyyn ja terveyteen. Vanhustyön keskusliitto – Centralförbundet för de gamlas väl ry. Vireyttä vuosiin -kuntoutusprojekti. Helsinki: Vanhustyön keskusliitto ry.

Tilastokeskus 2005. Tieto & Trendit. Eurooppa eläköityy eri tahtiin. Luettu 5.6.2007.

http://www.stat.fi/tup/tietotrendit/tt_01_05_nieminen.html. Tallenne tekijän hallussa.

Torremolinos.ws i.a. Luettu 15.5.2007.

<http://www.torremolinos.ws/suomeski/index.html>

Tudor-Sandahl, Patricia 1999. Kolmas ikä. Helsinki 2006: Kirjapaja Oy.

Työterveyslaitos 2007. Ikääntyminen. Viitattu 17.5.2008.

<http://www.ttl.fi/Internet/Suomi/Aihesivut/Ika+ja+tyo/Ikaantyminen/>. Tallenne tekijän hallussa.

Wikipedia 2008a. Espanja. Viitattu 14.10.2008. <http://fi.wikipedia.org/wiki/Espanja>

Wikipedia 2008b. Costa del Sol. Viitattu 14.10.2008.

http://fi.wikipedia.org/wiki/Costa_del_Sol